

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI

DEPARTAMENT ŚRODOWISKA, ROLNICTWA
I ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO

KSR-41014/06
Nr ewid. 135/2007/P06106/KSR

Informacja o wynikach kontroli

**sprawowania nadzoru nad wielkoprzemysłowymi
farmami trzody chlewnej**

Warszawa, listopad 2007 r.

Misja *Najwyższej Izby Kontroli jest dbałość o gospodarność i skuteczność w służbie publicznej dla Rzeczypospolitej Polskiej*

Wizja *Najwyższej Izby Kontroli jest cieszący się powszechnym autorytetem najwyższy organ kontroli państwowej, którego raporty będą oczekiwanym i poszukiwanym źródłem informacji dla organów władzy i społeczeństwa*

Sprawowanie nadzoru nad wielkoprzemysłowymi fermami trzody chlewnej

Dyrektor Departamentu Środowiska, Rolnictwa
i Zagospodarowania Przestrzennego

Tadeusz Bachleda - Curuś

Zatwierdzam:

Marek Zająkała

Wiceprezes
Najwyższej Izby Kontroli

Warszawa, dnia 23.11.2007 r.

Najwyższa Izba Kontroli
ul. Filtrowa 57
00-950 Warszawa
tel./fax: 0-prefiks-22-825 44 81
www.nik.gov.pl

SPIS TREŚCI

1.	WPROWADZENIE.....	5
2.	PODSUMOWANIE WYNIKÓW KONTROLI.....	6
2.1.	OGÓLNA OCENA KONTROLOWANEJ DZIAŁALNOŚCI.....	6
2.2.	SYNTEZA WYNIKÓW KONTROLI.....	7
2.3.	UWAGI KOŃCOWE I WNIOSKI	12
3.	WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI	13
3.1.	CHARAKTERYSTYKA STANU PRAWNEGO ORAZ UWARUNKOWAŃ EKONOMICZNO-ORGANIZACYJNYCH.....	13
3.1.1.	Charakterystyka stanu prawnego	13
3.1.2.	Uwarunkowania ekonomiczno-organizacyjne.....	14
3.2.	ISTOTNE USTALENIA KONTROLI	16
3.2.1.	System nadzoru nad funkcjonowaniem wielkoprzemysłowych ferm trzody chlewnej.....	16
3.2.1.1.	Działania organów administracji w zakresie funkcjonowania wielkoprzemysłowego chowu trzody chlewnej	16
3.2.1.2.	Sprawowanie nadzoru przez Inspekcję Weterynaryjną, Inspekcję Ochrony Środowiska, Państwową Inspekcję Sanitarną i nadzór budowlany	25
3.2.1.2.1.	Wykonywanie nadzoru przez Inspekcję Ochrony Środowiska	25
3.2.1.2.2.	Wykonywanie nadzoru przez Inspekcję Weterynaryjną.....	32
3.2.1.2.3.	Wykonywanie nadzoru przez Państwową Inspekcję Sanitarną	36
3.2.1.2.4.	Kontrole wykonywane przez Główny Urząd Nadzoru Budowlanego w starostwach powiatowych i powiatowych inspektoratach nadzoru budowlanego	37
3.2.1.2.5.	Współpraca pomiędzy inspekcjami dotycząca wielkoprzemysłowych ferm trzody chlewnej	38
3.2.2.	Funkcjonowanie wielkoprzemysłowych ferm trzody chlewnej	40
3.2.3.	Wykorzystanie środków publicznych przez wielkoprzemysłowe fermy trzody chlewnej	47
4.	INFORMACJE DODATKOWE O PRZEPROWADZONEJ KONTROLI.....	49
4.1.	PRZYGOTOWANIE KONTROLI	49
4.2.	POSTĘPOWANIE KONTROLNE I DZIAŁANIA PODJĘTE PO ZAKOŃCZENIU KONTROLI	50
5.	ZAŁĄCZNIKI.....	54
5.1.	WYKAZ SKONTROLOWANYCH PODMIOTÓW	54
5.2.	WYKAZ JEDNOSTEK, W KTÓRYCH ZASIĘGNIĘTO INFORMACJE.....	54
5.3.	WYKAZ ORGANÓW, KTÓRYM PRZEKAZANO INFORMACJĘ O WYNIKACH KONTROLI	55

Wykaz skrótów i pojęć użytych w informacji

ARiMR	Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa
CBD	Centralna Baza Danych w Systemie Identyfikacji i Rejestracji Zwierząt
DJP	(patrz przypis 16)
DOOŚ	Departament Ocen Oddziaływania na Środowisko w Ministerstwie Środowiska
Emisja	Według art. 3 pkt 4 ustawy Prawo ochrony środowiska - wprowadzane bezpośrednio lub pośrednio, w wyniku działalności człowieka, do powietrza, wody, gleby lub ziemi: a) substancje, b) energie, takie jak ciepło, hałas, wibracje lub pola elektromagnetyczne.
ESU	(patrz przypis 39)
Ferma wielkoprzemysłowa	Dla potrzeb tej informacji określeniem tym objęto kompleks obiektów inwentarskich, posiadający co najmniej 2.000 stanowisk dla świń o wadze ponad 30 kg, lub 750 stanowisk dla macior.
GIW	Główny Inspektorat Weterynarii
GINB	Główny Inspektor Nadzoru Budowlanego
GLW	Główny Lekarz Weterynarii
GUNB	Główny Urząd Nadzoru Budowlanego
Instalacja	Według dyrektywy IPPC – stacjonarna jednostka techniczna, w której prowadzony jest rodzaj działalności wymieniony w Aneksie 1, w tym chów i hodowla trzody chlewnej w obiektach posiadających ponad 2000 stanowisk dla świń o wadze ponad 30 kg lub 750 stanowisk dla macior. Według art. 3 pkt 6 ustawy Prawo ochrony środowiska - stacjonarne urządzenie techniczne lub zespół stacjonarnych urządzeń technicznych powiązanych technologicznie, do których tytułem prawnym dysponuje ten sam podmiot i położonych na terenie jednego zakładu, a także budowle niebędące urządzeniami technicznymi ani ich zespołami, których eksploatacja może spowodować emisję.
IPPC	Integrated Pollution Prevention and Control (dyrektywa Rady 96/61/EC w sprawie zintegrowanego zapobiegania i ograniczania zanieczyszczeń)
IRZ	System Identyfikacji i Rejestracji Zwierząt
KPA	Kodeks postępowania administracyjnego
KSchR	Krajowa Stacja Chemiczno-Rolnicza
KRIR	Krajowa Rada Izb Rolniczych
MRiRW	Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi
PIS	Państwowa Inspekcja Sanitarna
PIW	Powiatowy Inspektorat Weterynarii
PINB	Powiatowy Inspektor Nadzoru Budowlanego
PLW	Powiatowy Lekarz Weterynarii
PPIS	Państwowy Powiatowy Inspektor Sanitarny
PROW	Plan Rozwoju Obszarów Wiejskich
PSSE	Powiatowa Stacja Sanitarno-Epidemiologiczna
SPO	Sektorowy Program Operacyjny
UE	Unia Europejska
WIOŚ	Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska
WIW	Wojewódzki Inspektorat Weterynarii
WPR	Wspólna Polityka Rolna
WINB	Wojewódzki Inspektor Nadzoru Budowlanego
ZSZiK – IACS	Zintegrowany System Zarządzania i Kontroli (ang. IACS - Integrated Administration and Control System)

1. Wprowadzenie

Tytuł kontroli P/06/106: „Sprawowanie nadzoru nad wielkoprzemysłowymi fermami trzody chlewnej”

Celem kontroli było zbadanie i dokonanie oceny działań organów administracji rządowej w zakresie tworzenia i realizacji polityki państwa wobec wielkoprzemysłowego chowu trzody chlewnej, realizacji i skuteczności nadzoru państwowego nad funkcjonowaniem ferm, a także przestrzegania przez nie przepisów sanitarno-weterynaryjnych i ochrony środowiska oraz wykorzystania przyznanych im środków publicznych na realizację zadań z zakresu chowu lub hodowli zwierząt.

Kontrola została podjęta z inicjatywy Najwyższej Izby Kontroli. Potrzebę podjęcia kontroli zgłosiła Sejmowa Komisja Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

Temat kontroli mieści się w priorytetowych kierunkach kontroli: *Państwo przyjazne obywatelowi* i głównych obszarach badań kontrolnych NIK w 2006 r.: *Bezpieczeństwo Państwa* (w tym m.in.: bezpieczeństwo ekologiczne, funkcjonowanie organów inspekcji i nadzoru).

Badaniami kontrolnymi objęto okres od 1 stycznia 2004 r. do 30 czerwca 2006 r. Kontrole w Ministerstwie Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Ministerstwie Środowiska, urzędach wojewódzkich oraz w organach Inspekcji Weterynaryjnej, Inspekcji Ochrony Środowiska i Państwowej Inspekcji Sanitarnej zostały przeprowadzone na podstawie art. 2 ust. 1 ustawy o Najwyższej Izbie Kontroli¹, z uwzględnieniem kryteriów kontroli określonych w art. 5 ust. 1 tej ustawy, tj. legalności, gospodarności, celowości i rzetelności.

Czynności kontrolne przeprowadzono w II półroczu 2006 r. w 64 jednostkach, tj. w: Ministerstwie Rolnictwa i Rozwoju Wsi (MRiRW), Ministerstwie Środowiska (MŚ), Głównym Inspektoracie Weterynarii i 7 wojewódzkich inspektoratach weterynarii, 7 urzędach wojewódzkich oraz w Głównym Inspektoracie Ochrony Środowiska i 7 wojewódzkich inspektoratach ochrony środowiska, a także w 13 wielkoprzemysłowych fermach trzody chlewnej i odpowiadających im terytorialnie 13 powiatowych inspektoratach weterynarii i 13 powiatowych stacjach sanitarno-epidemiologicznych.

W kontroli koordynowanej przez Departament Środowiska, Rolnictwa i Zagospodarowania Przestrzennego uczestniczyły także delegatury NIK w: Bydgoszczy, Gdańsku, Łodzi, Olsztynie, Poznaniu, Szczecinie i Wrocławiu.

W informacji wykorzystane zostały wyniki kontroli przeprowadzonych wspólnie pod kierownictwem Najwyższej Izby Kontroli, w trybie art. 12 pkt 2 ustawy o NIK, przez wojewódzkie i powiatowe inspektoraty weterynarii, wojewódzkie inspektoraty ochrony środowiska oraz organy powiatowe i wojewódzkie Państwowej Inspekcji Sanitarnej. Wykorzystano również wyniki kontroli przeprowadzonych na zlecenie NIK, w trybie art. 12 pkt 3 ustawy o NIK, przez organy skarbowe i nadzoru budowlanego², a także wyniki kontroli funkcjonowania systemu identyfikacji i rejestracji zwierząt na terenie województwa małopolskiego dla zapewnienia bezpieczeństwa sanitarno-weterynaryjnego, przeprowadzonej przez NIK³.

¹ Dz. U. z 2001 r. Nr 85, poz. 937 ze zm.

² Wykaz jednostek kontrolowanych przedstawiono w rozdziale 4 informacji.

³ Informacja o wynikach kontroli funkcjonowania systemu identyfikacji i rejestracji zwierząt na terenie województwa małopolskiego dla zapewnienia bezpieczeństwa sanitarno-weterynaryjnego – Nr ewid. 146/2006/P06134/LKR.

2. Podsumowanie wyników kontroli

2.1. Ogólna ocena kontrolowanej działalności

Najwyższa Izba Kontroli negatywnie ocenia działania organów administracji rządowej w zakresie tworzenia i realizacji polityki państwa wobec wielkoprzemysłowego chowu trzody chlewnej. Nie stworzono właściwych warunków organizacyjnych i prawnych, zapewniających uzyskanie bieżącej, wiarygodnej informacji o liczbie wielkoprzemysłowych ferm trzody chlewnej i skali produkcji oraz możliwości skutecznej ich kontroli.

Najwyższa Izba Kontroli negatywnie ocenia nadzór organów administracji rządowej nad funkcjonowaniem wielkoprzemysłowych ferm trzody chlewnej. Kontrole wykonywane przez Inspekcję Weterynaryjną, Inspekcję Ochrony Środowiska i Państwową Inspekcję Sanitarną były nieskuteczne, nie obejmowały wszystkich wielkoprzemysłowych ferm trzody chlewnej. Niepełna była również kontrola przestrzegania norm stosowania nawozów naturalnych. Współpraca i koordynacja działań pomiędzy tymi inspekcjami była niedostateczna.

Najwyższa Izba Kontroli negatywnie ocenia nieprzestrzeganie przez wielkoprzemysłowe fermy trzody chlewnej przepisów o ochronie środowiska. Większość podmiotów utrzymujących fermy nie uzyskała w terminie pozwoleń zintegrowanych oraz nie opracowała planów zagospodarowania gnojowicy.

Najwyższa Izba Kontroli nie ma istotnych uwag do funkcjonowania wielkoprzemysłowych ferm trzody chlewnej pod względem sanitarno-weterynaryjnym. Stwierdzone w toku kontroli ferm naruszenia przepisów sanitarno-weterynaryjnych wystąpiły w różnej skali i miały najczęściej charakter uchybień formalnych.

W skontrolowanych przez Główny Urząd Nadzoru Budowlanego wielkoprzemysłowych fermach trzody chlewnej stwierdzono nieprzestrzeganie przepisów prawa budowlanego. Wystąpiły przypadki budowy lub adaptacji budynków inwentarskich bez pozwolenia, a także samowolnych zmian sposobu użytkowania budowli.

Organy skarbowe nie stwierdziły nieprawidłowości w zakresie gospodarowania środkami finansowymi pochodzącymi ze źródeł publicznych przez podmioty będące właścicielami bądź dzierżawcami wielkoprzemysłowych ferm trzody chlewnej.

2.2. Synteza wyników kontroli

1. Najwyższa Izba Kontroli negatywnie ocenia działania organów administracji rządowej odnośnie tworzenia i realizacji polityki państwa wobec wielkoprzemysłowego chowu trzody chlewnej. W toku kontroli stwierdzono, że:
 - organy administracji nie doprowadziły do skonstruowania systemu, na podstawie którego możliwe byłoby jednoznaczne ustalenie liczby podmiotów utrzymujących trzodę chlewną, w tym liczby ferm wielkoprzemysłowych (*str. 19, 20*). Określony w rozporządzeniu Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi⁴ zakres informacji ewidencjonowanych w Systemie Identyfikacji i Rejestracji Zwierząt uniemożliwił wykorzystanie tej bazy danych dla potrzeb innych inspekcji, w tym także Inspekcji Ochrony Środowiska (*str. 20*). W ocenie NIK, brak rejestracji w IRZ informacji umożliwiających określenie wielkości produkcji ograniczył także prowadzenie przez ARiMR kontroli administracyjnej podmiotów w zakresie przestrzegania przez nie stosowania w ciągu roku dopuszczalnej dawki nawozu naturalnego⁵ (*str. 29*);
 - dane o liczbie ferm trzody chlewnej, znajdujących się w ewidencji poszczególnych jednostek⁶, były rozbieżne, także z danymi GUS. Wynikało to głównie z odmiennego zakresu rejestrowanych przez nie informacji, różnej interpretacji danych o liczbie stanowisk i obsadzie zwierząt oraz z braku systematycznego przepływu informacji pomiędzy inspekcjami i organami administracji. Do końca kontroli, Inspekcja Ochrony Środowiska nie zweryfikowała liczby wielkoprzemysłowych ferm trzody chlewnej zobligowanych do posiadania pozwoleń zintegrowanych (*str. 19, 20, 39*);
 - Minister Środowiska nie wydał rozporządzenia w sprawie określenia wartości odniesienia substancji zapachowych w powietrzu i metody oceny zapachowej jakości powietrza, natomiast w Ministerstwie Środowiska rozpoczęte zostały prace nad przygotowaniem projektu ustawy o przeciwdziałaniu uciążliwości zapachowej. Do dnia zakończenia czynności kontrolnych ustawa nie została uchwalona. Brak uregulowań prawnych ograniczał prowadzenie kontroli ferm i przeciwdziałanie niekorzystnym skutkom emisji (*str. 17*);
 - w Ministerstwie Rolnictwa i Rozwoju Wsi nie dokonywano systematycznej aktualizacji posiadanego wykazu wielkoprzemysłowych ferm trzody chlewnej (*str. 19*). Fermy te były traktowane na równi z innymi typami gospodarstw rolnych, pomimo ich istotnego wpływu na regionalną i krajową strukturę produkcji trzody chlewnej oraz znaczące oddziaływanie na środowisko spowodowane koncentracją zwierząt i skalą produkcji (*str. 14, 18*);

⁴ Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 16 czerwca 2004 r. w sprawie szczegółowego zakresu danych zamieszczanych w rejestrze zwierząt gospodarskich oznakowanych (Dz. U. Nr 152, poz. 1605).

⁵ Stosownie do ustawy z dnia 26 lipca 2000 r. o nawozach i nawożeniu (Dz. U. Nr 89, poz. 991 ze zm.) obecnie ustawy z dnia 10 lipca 2007 r. o nawozach i nawożeniu (Dz. U. Nr 147, poz. 1033) - dawki nieprzekraczającej 170 kg azotu (N) w czystym składniku na 1 ha użytków rolnych.

⁶ Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, Głównego Inspektoratu Weterynarii, Głównego Inspektoratu Ochrony Środowiska.

- spośród analizowanych 7 wojewódzkich programów ochrony środowiska, w 5 nie określono warunków niezbędnych do realizacji ochrony środowiska, uwzględniających oddziaływanie istniejących lub tworzonych wielkoprzemysłowych ferm trzody chlewnej, pomimo tego że Minister Środowiska wskazał na konieczność uwzględnienia tych warunków (*str. 18*);
 - w 4 spośród skontrolowanych 7 urzędów wojewódzkich działania związane z wydawaniem pozwoleń zintegrowanych były prowadzone nierzetelnie. W dwóch województwach odnotowano przewlekłość postępowań przy wydawaniu pozwoleń, a w dwóch pozostałych mało wnikliwą analizę złożonych wniosków oraz nieprecyzyjne określanie warunków eksploatacji instalacji. W jednym przypadku nie zapewniono w pełni możliwości udziału osób zamieszkujących w pobliżu fermy, w postępowaniu związanym z wydaniem pozwolenia⁷ (*str. 21*);
 - nie zostały w pełni zrealizowane kontrole ferm trzody chlewnej, pomimo wydania przez Głównego Lekarza Weterynarii instrukcji postępowania⁸ oraz określenia procedur kontrolnych⁹, w celu ujednolicenia i usprawnienia nadzoru nad m.in. fermami przez powiatowych lekarzy weterynarii. Zalecenie przez GLW obligatoryjnej kontroli stad trzody chlewnej, w tym ferm wielkoprzemysłowych, były ograniczone do kontroli dobrostanu zwierząt (*str. 34*).
2. Najwyższa Izba Kontroli negatywnie ocenia sposób prowadzenia nadzoru nad funkcjonowaniem wielkoprzemysłowych ferm trzody chlewnej. Kontrole wykonywane przez Inspekcję Weterynaryjną, Inspekcję Ochrony Środowiska i Państwową Inspekcję Sanitarną nie obejmowały wszystkich ferm wielkoprzemysłowych. W toku kontroli stwierdzono, że:
- Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi do dnia zakończenia czynności kontrolnych nie wydał 5 rozporządzeń do ustaw o Inspekcji Weterynaryjnej¹⁰ oraz o ochronie zdrowia zwierząt oraz zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt¹¹, w tym istotnego dla przedmiotu przeprowadzanej kontroli rozporządzenia dotyczącego szczegółowego zakresu informacji oraz sposobu prowadzenia przez powiatowych lekarzy weterynarii rejestru podmiotów prowadzących działalność nadzorowaną oraz przekazywania, za pośrednictwem wojewódzkich lekarzy weterynarii, Głównemu Lekarzowi Weterynarii danych zawartych w tym rejestrze (*str. 20*). Opóźnienia prac nad aktami wykonawczymi wyniosły na koniec 2006 r. od 10 do 32 miesięcy¹². Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi nie sprawował również

⁷ Pomimo skargi od mieszkańców Gminy Rogowo w związku z uciążliwym zapachem i zaniedbaniami związanymi ze składowaniem zwierząt padłych w pobliżu siedzib ludzkich, działania pracowników Urzędu ograniczyły się jedynie do oceny zagrożenia poprzez wizję lokalną fermy, bez dodatkowej konsultacji z mieszkańcami sąsiadującymi z fermą.

⁸ Przy przeprowadzaniu kontroli gospodarstw utrzymujących zwierzęta pod względem dobrostanu oraz raportowania o przeprowadzonych kontrolach.

⁹ Obowiązujące przy kontroli zagospodarowania ubocznych produktów pochodzenia zwierzęcego. GLW opracował krajowy plan kontroli urzędowej środków żywienia zwierząt oraz listy kontrolne „SPIWET” wykorzystywane w kontrolach wielkoprzemysłowych ferm trzody chlewnej.

¹⁰ Ustawa z dnia 29 stycznia 2004 r. o Inspekcji Weterynaryjnej (Dz. U. Nr 33, poz. 287 ze zm).

¹¹ Ustawa z dnia 11 marca 2004 r. o ochronie zdrowia zwierząt oraz zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt (Dz. U. Nr 69, poz. 625 ze zm.).

¹² W 2007 r. Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi wydał 3 rozporządzenia. W wyniku nowelizacji ustawy o ochronie zdrowia zwierząt i zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt, wydanie dwóch pozostałych rozporządzeń nie jest obligatoryjne.

właściwego nadzoru nad wywiązywaniem się Inspekcji Weterynaryjnej z zadań dotyczących rejestracji i kontroli wielkoprzemysłowych ferm trzody chlewnej (*str. 17*), co w ocenie NIK było nierzetelne;

- w wyniku nierzetelnie dokonywanej analizy wniosków i wydanych przez wojewodów pozwoleń zintegrowanych, Ministerstwo Środowiska, dysponujące pełną dokumentacją dotyczącą pozwoleń zintegrowanych, nie zakwestionowało w 3 przypadkach pozwoleń na użytkowanie instalacji, których funkcjonowanie mogło wiązać się z przekroczeniem (od 53% do 375%) dopuszczalnych dawek płynnych nawozów naturalnych na 1 ha użytków rolnych¹³. Zdaniem NIK, podstawową przyczyną niewłaściwej analizy ww. dokumentów była zbyt mała liczba pracowników zatrudnionych w jednostce organizacyjnej Ministerstwa Środowiska, odpowiedzialnej za problematykę pozwoleń zintegrowanych (*str. 21*);
- w wyniku dokonania przez Departament Ocen Oddziaływania na Środowisko (DOOŚ) w Ministerstwie Środowiska, nieprawidłowej interpretacji przepisów rozporządzenia Ministra Środowiska¹⁴, Inspekcja Ochrony Środowiska nie wymagała od części podmiotów uzyskania pozwoleń zintegrowanych. Dokonanie powyższej interpretacji, według NIK, może prowadzić do powstania korupcjogennego mechanizmu dowolności postępowania IOŚ przy wydawaniu decyzji (*str. 17*);
- poprzez dokonywanie formalnego podziału instalacji, niektóre podmioty omijały obowiązek uzyskania pozwolenia zintegrowanego (*str. 31*). Ponadto obowiązujące przepisy¹⁵ nie obligowały do uzyskania pozwolenia zintegrowanego przez podmioty utrzymujące trzodę chlewną poniżej 30 kg, pomimo że liczba zwierząt sięgnęła w przypadku jednej z ferm prawie 10 tys. sztuk (*str. 40*);
- Główny Lekarz Weterynarii nie zorganizował pomiędzy powiatowymi i wojewódzkimi lekarzami weterynarii oraz Głównym Inspektorem Weterynarii (GIW) systematycznego przepływu informacji o podmiotach nadzorowanych, utrzymujących zwierzęta gospodarskie. Na skutek tego, GIW nie posiadał pełnej, bieżącej informacji o liczbie i wielkości ferm trzody chlewnej. Dane te były doraźnie uzyskiwane przez Główny Inspektorat Weterynarii (GIW) z powiatowych inspektoratów weterynarii i systemu IRZ. W żadnej z 23 zaplanowanych i przeprowadzonych kontroli nie sprawdzono sposobu sprawowania nadzoru nad wielkoprzemysłowymi fermami trzody chlewnej.

W 4 z 7 kontrolowanych województw, Inspekcja Weterynaryjna nie objęła kontrolą wszystkich ferm trzody chlewnej. Kontrole ferm przeprowadzane przez powiatowe inspektoraty weterynarii były prowadzone nierzetelnie. W 4, spośród 13

¹³ Kontrola jednego z tych gospodarstw dokonana we wrześniu 2006 r. przez Inspekcję Ochrony Środowiska wykazała, że w gospodarstwie dwukrotnie przekroczono zalecaną dawkę jesienną gnojowicy. Zastosowano dawkę 70 m³/ha zamiast zalecanej w planie nawozowym, pozytywnie zaopiniowanym przez Okręgową Stację Chemiczno-Rolniczą, dawki 35 m³/ha.

¹⁴ Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 26 lipca 2002 r. w sprawie rodzajów instalacji mogących powodować znaczne zanieczyszczenia poszczególnych elementów przyrodniczych albo środowiska jako całości (Dz. U. Nr 122, poz. 1055). Dotyczy to interpretacji, według której stanowiska dla macior nie były zaliczane do stanowisk dla świń o wadze ponad 30 kg (pismo z dnia 27 października 2006 r. nr DOOŚ-078-10844/06/EK do Głównego Inspektoratu Ochrony Środowiska).

¹⁵ Rozporządzenie Ministra Środowiska w sprawie rodzajów instalacji mogących powodować znaczne zanieczyszczenia poszczególnych elementów przyrodniczych albo środowiska jako całości (Dz. U. Nr 122, poz. 1055).

kontrolowanych podmiotów, stwierdzono przypadki nieokreślenia terminów usunięcia stwierdzanych nieprawidłowości, nieegzekwowania zaleceń i nieprzeprowadzania kontroli sprawdzających.

Inspekcja Weterynaryjna niewłaściwie wywiązywała się z obowiązku prowadzenia rejestrów podmiotów nadzorowanych, zajmujących się utrzymaniem zwierząt gospodarskich, co stwierdzono w 8 z 13 kontrolowanych powiatowych inspektoratów weterynarii (PIW).

Stwierdzono także przypadek prowadzenia urzędowego nadzoru nad fermą przez lekarza weterynarii świadczącego w niej usługi. Było to działanie nielegalne. W ocenie NIK, łączenie tych dwóch funkcji może prowadzić do korupcjogennego konfliktu interesów (*str. 16, 32, 34, 35*);

- Inspekcja Ochrony Środowiska nie posiadała informacji o wszystkich podmiotach zobligowanych do posiadania pozwoleń zintegrowanych, co wynikało m.in. z braku systematycznej współpracy z Inspekcją Weterynaryjną (IW). Nie egzekwowała w pełni realizacji warunków określonych w pozwoleniach, a także nie przeprowadzała corocznie, we wszystkich wielkoprzemysłowych fermach trzody chlewnej, kontroli realizacji planów nawożenia i tym samym prawidłowości zagospodarowania nawozów naturalnych (*str. 19, 39*);
 - działania Inspekcji Ochrony Środowiska (IOS) dotyczące egzekwowania posiadania pozwoleń zintegrowanych od podmiotów będących w ewidencji Inspekcji nie doprowadziły do pełnej realizacji tego obowiązku, a niekiedy okazywały się całkowicie nieskuteczne, pomimo stosowania, w razie stwierdzenia wykroczeń przeciwko środowisku, przewidzianych ustawą środków, tj. zarządzeń pokontrolnych, decyzji o wstrzymaniu działalności instalacji, a w sprawach mniejszej wagi mandatów karnych (*str. 25, 27*). Kryteria stosowanych sankcji za naruszenie przepisów ochrony środowiska nie były jednakowe, a w jednym przypadku decyzje administracyjne nakazujące wstrzymanie użytkowania 13 ferm trzody chlewnej eksploatowanych bez pozwoleń zintegrowanych były wydane z naruszeniem prawa (*str. 18, 25*);
 - w 2 spośród 13 kontrolowanych powiatowych stacji sanitarno-epidemiologicznych (PSSE) nie objęto nadzorem wszystkich funkcjonujących ferm, a w 5 nie nakazano usunięcia stwierdzonych nieprawidłowości lub nie egzekwowano zaleceń pokontrolnych. Działania podejmowane przez PSSE w ramach prowadzonego nadzoru nie zawsze były skuteczne. Występowały pojedyncze przypadki nieprawidłowości stwierdzane w kilku kolejnych kontrolach, polegające na: braku aktualnych wyników pomiarów czynników szkodliwych w środowisku pracy i stosownej dokumentacji, pełnej oceny ryzyka zawodowego na poszczególnych stanowiskach pracy, braku uzgodnień dotyczących zagospodarowania gnojowicy i właściwego przechowywania substancji i preparatów niebezpiecznych (*str. 36*).
3. Kontrola Głównego Urzędu Nadzoru Budowlanego łącznie w 30 sprawach dotyczących ferm trzody chlewnej stwierdziła nieprzestrzeganie przepisów prawa budowlanego w postępowaniach administracyjnych z zakresu nadzoru budowlanego. Wystąpił przypadek samowoli budowlanej i niezastosowania wobec kierownika budowy sankcji za naruszenie

warunków określonych w pozwoleniu na budowę. Niewłaściwie przeprowadzano kontrole obiektów. W starostwach powiatowych stwierdzono niezgodności pomiędzy decyzjami o pozwoleniu a decyzjami o warunkach zabudowy, wydanie pozwolenia na budowę, pomimo niekompletnej dokumentacji oraz wydawanie decyzji sprzecznych z decyzjami PINB. Według NIK, powyższe nieprawidłowości wskazują na występowanie korupcjogennego mechanizmu dowolności w podejmowaniu decyzji (*str. 37*).

4. Najwyższa Izba Kontroli negatywnie ocenia nieprzestrzeganie przez podmioty utrzymujące wielkoprzemysłowe ферmy trzody chlewnej przepisów ochrony środowiska oraz prawa budowlanego.

Większość tych podmiotów nie dopełniła w terminie obowiązku posiadania pozwoleń zintegrowanych oraz uzyskania zaakceptowanych planów nawożenia (*str. 20, 25*). Nie były spełniane wymagania ustawy o nawozach i nawożeniu - w zakresie gromadzenia i stosowania płynnych nawozów naturalnych (*str. 29, 40, 46*).

Stwierdzono realizację nowych obiektów inwentarskich bez pozwolenia na budowę, samowolne przebudowy i adaptacje pomieszczeń, samowolne zmiany sposobu użytkowania i brak pozwoleń na użytkowanie obiektów, brak ocen stanu i możliwości bezpiecznego użytkowania wyrobów zawierających azbest, a także niewykonywanie (w okresach rocznych i 5 letnich) kontroli stanu technicznej sprawności elementów budynku, budowli oraz instalacji narażonych na szkodliwe wpływy atmosferyczne i niszczące działania czynników występujących podczas użytkowania obiektu (*str. 45*).

5. W toku kontroli stwierdzono przypadki nieprzestrzegania przez wielkoprzemysłowe ферmy trzody chlewnej przepisów weterynaryjnych oraz przepisów sanitarnych.

Naruszenia przepisów weterynaryjnych polegały na niezabezpieczaniu obiektów przed dostępem osób z zewnątrz, nieprzestrzeganiu przepisów dotyczących środków żywienia, nierzetelnym prowadzeniu dokumentacji leczenia i ewidencji zwierząt. We wszystkich skontrolowanych fermach stwierdzono uchybienia dotyczące dobrostanu zwierząt (*str. 43*).

Odnotowano przypadki nieprzestrzegania przepisów sanitarnych w zakresie zapewnienia prawidłowych warunków higieniczno-sanitarnych w pomieszczeniach socjalnych, brak pomiarów czynników szkodliwych dla zdrowia ludzi (siarkowodór, amoniak, dwutlenek węgla, hałas) i pełnej oceny ryzyka wystąpienia chorób powodowanych czynnikami biologicznymi, a także niewłaściwe zabezpieczenie studni (*str. 45*).

6. Organy skarbowe, w wyniku przeprowadzonych kontroli 12 podmiotów będących właścicielami bądź dzierżawcami ferm trzody chlewnej, nie stwierdziły nieprawidłowości w zakresie wykorzystania mienia otrzymanego od Skarbu Państwa oraz gospodarowania środkami finansowymi pochodzącymi ze źródeł publicznych.

Spśród kontrolowanych podmiotów, 6 było spółkami prawa handlowego. Cztery spółki były własnością kapitału zagranicznego (*str. 47, 49*).

2.3. Uwagi końcowe i wnioski

Zdaniem Najwyższej Izby Kontroli, nie stworzono właściwych warunków prawnych i organizacyjnych, zapewniających uzyskanie bieżącej, wiarygodnej informacji o liczbie wielkoprzemysłowych ferm trzody chlewnej i skali produkcji oraz możliwości skutecznej ich kontroli. Zasadniczym problemem pozostaje ustalenie podmiotów zobligowanych do posiadania pozwoleń zintegrowanych na prowadzenie instalacji do chowu lub hodowli trzody chlewnej. Niewystarczający i nieskuteczny był nadzór organów administracji rządowej nad prawidłowym funkcjonowaniem wielkoprzemysłowych ferm trzody chlewnej, głównie w zakresie przestrzegania przepisów ochrony środowiska, w szczególności dotyczących właściwego zagospodarowania płynnych nawozów naturalnych. Ponadto kontrola wykazała, że dokonując formalnego podziału instalacji, niektóre podmioty omijały obowiązek uzyskania pozwolenia zintegrowanego.

Najwyższa Izba Kontroli, poza wnioskami zawartymi w wystąpieniach pokontrolnych, wnosi do:

1) Prezesa Rady Ministrów o:

- spowodowanie zorganizowania jednolitego systemu, umożliwiającego uzyskiwanie bieżącej i wiarygodnej informacji o liczbie wielkoprzemysłowych ferm trzody chlewnej;
- wprowadzenie zmian legislacyjnych mających na celu zintegrowanie współpracy inspekcji nadzorujących funkcjonowanie wielkoprzemysłowych ferm trzody chlewnej.

2) Ministra Środowiska o:

- zainicjowanie zmian legislacyjnych zobowiązujących podmioty do posiadania pozwolenia zintegrowanego niezależnie od formalnie dokonanych podziałów instalacji do chowu lub hodowli trzody chlewnej;
- wprowadzenie w rozporządzeniu z dnia 26 lipca 2002 r. w sprawie instalacji mogących powodować znaczne zanieczyszczenie poszczególnych elementów przyrodniczych albo środowiska jako całości (Dz. U. Nr 122, poz. 1055) zmian uzależniających obowiązek uzyskania pozwolenia zintegrowanego od wielkości utrzymywanego pogłowia trzody chlewnej, wyliczanego według jednolitego wskaźnika (np. DJP)¹⁶, niezależnie od kategorii wagowej zwierząt;
- opracowanie przepisów dotyczących określenia wartości odniesienia substancji zapachowych w powietrzu i metod oceny zapachowej jakości powietrza.

3) Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi o:

- dokonanie przeglądu i analizy zakresu informacji o trzodzie chlewnej w Systemie Identyfikacji i Rejestracji Zwierząt oraz podjęcie stosownych działań dla zapewnienia prawidłowego ich gromadzenia.

¹⁶ DJP – Duża Jednostka Przeliczeniowa inwentarza. Jest to umowna jednostka liczebności zwierząt hodowlanych w gospodarstwie, wg polskich norm odpowiadająca jednej krowie o masie 500 kg.

3. Ważniejsze wyniki kontroli

3.1. Charakterystyka stanu prawnego oraz uwarunkowań ekonomiczno-organizacyjnych

3.1.1. Charakterystyka stanu prawnego

Podstawowe regulacje, w zakresie objętym kontrolą, zawarte są w aktach prawnych dotyczących ochrony zwierząt, ochrony środowiska oraz określających sposób i tryb wykonywania, przez właściwe organy administracji, nadzoru i kontroli, m.in. nad przestrzeganiem tych aktów¹⁷.

Zadania z zakresu ochrony zdrowia zwierząt oraz bezpieczeństwa produktów pochodzenia zwierzęcego, w celu zapewnienia zdrowia publicznego, realizuje Inspekcja Weterynaryjna. Do zadań tej Inspekcji należy m.in. nadzór nad przestrzeganiem wymagań weterynaryjnych w gospodarstwach (fermach) utrzymujących zwierzęta gospodarskie. Przy wykonywaniu swoich zadań organy wymienionej Inspekcji współpracują z właściwymi organami administracji rządowej i jednostkami samorządu terytorialnego oraz organami samorządu lekarsko-weterynaryjnego (art. 3 i 4 ustawy o Inspekcji Weterynaryjnej).

Przestrzeganie wymagań ochrony środowiska przez wielkoprzemysłowe ферmy trzody chlewnej monitoruje Inspekcja Ochrony Środowiska.

Zgodnie z art. 201 ust. 1 ustawy - Prawo ochrony środowiska, prowadzenie instalacji, której funkcjonowanie, ze względu na rodzaj i skalę prowadzonej działalności, może powodować znaczne zanieczyszczenie poszczególnych elementów przyrodniczych albo środowiska jako całości, wymaga pozwolenia zintegrowanego. Rodzaje instalacji mogących powodować zanieczyszczenia poszczególnych elementów przyrodniczych albo środowiska jako całości określił Minister Środowiska w rozporządzeniu z dnia 26 lipca 2002 r. w sprawie rodzajów instalacji mogących powodować znaczne zanieczyszczenie poszczególnych elementów przyrodniczych albo środowiska jako całości (Dz. U. Nr 122, poz. 1055). Wśród tych instalacji, rozporządzenie wymienia także instalacje do chowu lub hodowli świń o więcej niż: 2000 stanowisk dla świń o wadze ponad 30 kg, 750 stanowisk dla macior (pkt 6.8. lit. b-c załącznika do rozporządzenia). Ponadto w myśl rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 9 listopada 2004 r. w sprawie określenia rodzajów przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko oraz szczegółowych uwarunkowań związanych z kwalifikowaniem przedsięwzięcia do sporządzania raportu o oddziaływaniu na środowisko (Dz. U. Nr 257, poz. 2573 ze zm.), wielkoprzemysłowe ферmy trzody chlewnej – prowadzące

¹⁷ Ustawy: z dnia 11 marca 2004 r. o ochronie zdrowia zwierząt oraz zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt (Dz.U. Nr 69, poz. 625 ze zm.); z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska (Dz.U. z 2006 r. Nr 129, poz. 902 ze zm.); z dnia 26 lipca 2000 r. o nawozach i nawożeniu (Dz.U. Nr 89, poz. 991 ze zm.); z dnia 18 grudnia 2003 r. o krajowym systemie ewidencji producentów, ewidencji gospodarstw rolnych oraz ewidencji wniosków o przyznanie płatności (Dz.U. z 2004 r. Nr 10, poz. 76 ze zm.); z dnia 2 kwietnia 2004 r. o systemie identyfikacji i rejestracji zwierząt (Dz.U. Nr 91, poz. 872 ze zm.); z dnia 29 stycznia 2004 r. o Inspekcji Weterynaryjnej (Dz.U. Nr 33, poz. 287 ze zm.); z dnia 20 lipca 1991 r. o Inspekcji Ochrony Środowiska (Dz.U. z 2007 r. Nr 44, poz. 287 ze zm.) z dnia 14 marca 1985 r. o Państwowej Inspekcji Sanitarnej (Dz.U. z 2006 r. Nr 122, poz. 851 ze zm.).

chów zwierząt w liczbie nie niższej niż 210 dużych jednostek przeliczeniowych¹⁸ - zostały zaliczone do obiektów mogących znacząco oddziaływać na środowisko i zostały zobowiązane do sporządzania raportów o oddziaływaniu przedsięwzięcia na środowisko (§ 2 pkt 43).

Podmioty, które prowadzą chów lub hodowlę świń powyżej 2.000 stanowisk dla świń o wadze ponad 30 kg - zgodnie z art. 11a ust.1 ustawy o nawozach i nawożeniu - mają obowiązek posiadania planów nawożenia zaopiniowanych przez okręgowe stacje chemiczno-rolnicze. Podmioty te są zobowiązane zagospodarowywać na użytkach rolnych, będących w ich posiadaniu, co najmniej 70% gnojówki i gnojowicy, pozostałe 30% mogą zbyć. Nieprzetworzone nawozy naturalne mogą być zbywane wyłącznie na podstawie umowy zawartej w formie pisemnej, pod rygorem nieważności. Kontrolę stosowania i przechowywania nawozów powierzono Inspekcji Ochrony Środowiska.

Zasady identyfikacji i rejestracji zwierząt, w tym tryb nadawania numerów siedzib stad oraz numerów identyfikacyjnych zwierząt określa ustawa o systemie identyfikacji i rejestracji zwierząt. Nadzór w zakresie identyfikacji i rejestracji zwierząt sprawują organy Inspekcji Weterynaryjnej (art. 29).

3.1.2. Uwarunkowania ekonomiczno-organizacyjne

Od końca lat osiemdziesiątych ubiegłego stulecia trwa proces zmian struktury produkcji trzody chlewnej polegający na zwiększaniu jej koncentracji i podnoszeniu efektywności poprzez stosowanie zmian organizacji produkcji i wprowadzanie nowych technologii. Przyczyną tych zmian były m.in. uwarunkowania rynkowe, które prowadziły do wytworzenia grupy dużych producentów posiadających zdolności kredytowe oraz producentów słabych ekonomicznie nieposiadających możliwości inwestycyjnych¹⁹. W wyniku tego procesu w gospodarstwach utrzymujących powyżej 100 sztuk trzody chlewnej, w czerwcu 2005 r. utrzymywane było ok. 44% krajowego pogłowia trzody. Zmiany rynkowe powodują także rozwój ferm o dużej skali produkcji, zwanych fermami wielkostadnymi lub wielkoprzemysłowymi. Ich wpływ na strukturę produkcji trzody chlewnej w Polsce jest mocno zróżnicowany regionalnie, np. w województwie pomorskim udział zwierząt utrzymywanych w tych obiektach w całkowitym pogłowiu trzody wyniósł 46%, a w województwie podkarpackim 1%²⁰. Liczbę ferm wielkoprzemysłowych, będących w okresie objętym kontrolą w ewidencji Inspekcji Ochrony Środowiska oraz Inspekcji Weterynaryjnej, przedstawiono w dalszej części informacji.

Powstawanie takich ferm było możliwe głównie poprzez zagospodarowanie (wydzierżawienie lub zakup) obiektów po byłych państwowych gospodarstwach rolnych. Fermy te stosują często etapową technologię produkcji, organizując oddzielnie poszczególne jej fazy: produkcję i wychów prosiąt, warchlaków, tuczników.

Funkcjonowanie wielkoprzemysłowych ferm trzody chlewnej wiąże się z koniecznością rozwiązania problemów związanych z ich eksploatacją, dotyczących ochrony środowiska, a szczególnie zagospodarowania płynnych nawozów naturalnych powstających, w największej ilości, w przypadku bezściółowego utrzymania zwierząt. Prawo unijne i krajowe zobowiązuje do

¹⁸ Współczynnik przeliczenia tuczniaka na DJP (Duża Jednostka Przeliczeniowa) wynosi 0,14.

¹⁹ Przegląd Hodowlany Nr 4/2007, str. 16.

²⁰ Według danych Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

określonego postępowania przy rolniczym zagospodarowaniu tego typu nawozów, określając wielkość dawek i terminy ich stosowania.

Odrębnym problemem jest uciążliwość zapachowa, odczuwalna przede wszystkim w sąsiedztwie ferm, powstająca w wyniku emisji gazów z budynków inwentarskich, jak i w chwili zagospodarowania nawozów. Jest to temat powszechnie znany z uwagi na liczne doniesienia prasowe i publikacje internetowe.

Umiejscowienie ferm głównie w północno-zachodniej Polsce, wywołuje także protesty mieszkańców tych rejonów, atrakcyjnych pod względem turystycznym i klimatyczno-krajobrazowym. Niektóre z ferm działają także w bezpośrednim sąsiedztwie parków krajobrazowych, rezerwatów lub obszarów Natura 2000²¹.

Oddziaływanie wielkoprzemysłowych ferm na strukturę produkcji trzody chlewnej oraz środowisko naturalne było także podnoszone przez Krajową i wojewódzkie izby rolnicze.

Z uwagi na skalę produkcji w tego typu fermach i przewidywane trudności w dostosowaniu do przepisów unijnych, już na etapie negocjacji akcesyjnych do struktur UE, Polska wynegocjowała okres przejściowy, do 2010 r., dla pełnego wdrożenia wymogów Dyrektywy 96/61/WE (Dyrektywa IPPC). Listę tych instalacji²² sporządzono w 2001 r. na podstawie informacji przekazanych przez wojewódzkie inspektoraty ochrony środowiska (wioś). Znalazło się na niej 8 podmiotów, z których 2 ograniczyły produkcję trzody i nie podlegają wymaganiom dyrektywy IPPC. Pozostałe podmioty złożyły wnioski i uzyskały pozwolenia zintegrowane na prowadzenie instalacji do chowu lub hodowli trzody chlewnej.

W ustawie z dnia 10 lipca 2007 r. o nawozach i nawożeniu (Dz. U. Nr 147, poz. 1033) wprowadzono m.in. zmiany dotyczące obowiązku przetrzymywania nawozów naturalnych w postaci płynnej, wyłącznie w szczelnych zbiornikach. Wejście w życie tego przepisu (art. 25 ust. 1) - z uwagi na niekiedy duże nakłady inwestycyjne związane z przykryciem zbiorników na gnojowicę i gnojówkę, czas niezbędny do wykonania stosownych projektów, a także z uwagi na ustalenia zawarte w Traktacie Akcesyjnym - określono na dzień 1 stycznia 2011 r.

²¹ Ferma Kom-Rol w Brześciu (2 km od Parku Tysiąclecia Jeziora Gopło, jednocześnie rezerwatu przyrody oraz obszaru Natura 2000), ferma w gospodarstwie Magdaleny Sz.-W. w Radojewicach (2 km od Obszaru Chronionego Krajobrazu Lasów Balczewskich i jednocześnie rezerwatu przyrody), ferma przedsiębiorstwa „Cerplon” w Cerekwicy (4 km od Obszaru Chronionego Jezior Żnińskich i 2 km od Obszaru Chronionego Jezior Rogowskich), 2 fermy w gosp. Rolnym Jana P. w Puzdrowcu i Włoszanowie (10 i 12 km od Obszaru Chronionego Jezior Rogowskich), 2 fermy w gospodarstwie rolnym E.Z.M. Sarbinowo w Reczu i Lubczu (3 i 1 km od Obszaru Chronionego Jezior Rogowskich), ferma gospodarstwo rolne Tadeusza M. w Rogoźnie (w środku Obszaru Chronionego Krajobrazu Doliny Osy i Gardęgi oraz 0,1 km od rezerwatu Doliny Osy), Ferma Trzody Chlewnej w Chomętowie - „Poldanor” S.A. (zlokalizowana na terenie otuliny Drawieńskiego Parku Narodowego, którego granica przebiega w odległości ok. 2,5 km od fermy), Gospodarstwo Rolno – Hodowlane w Węgrzynowie (położone na obszarze Parku Krajobrazowego „Dolina Baryczy”).

²² Prowadzących chów i hodowlę trzody chlewnej w obiektach posiadających ponad 2000 stanowisk dla świń o wadze ponad 30 kg lub 750 stanowisk dla macior.

3.2. Istotne ustalenia kontroli

3.2.1. System nadzoru nad funkcjonowaniem wielkoprzemysłowych ferm trzody chlewnej

Zagrożenia powodowane przez fermy trzody chlewnej o wysokiej koncentracji zwierząt stwarzają, zdaniem NIK, konieczność prowadzenia stałego nadzoru nad prawidłowością ich funkcjonowania. Nadzór ten wykonywany był przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Ministra Środowiska, Inspekcję Weterynaryjną, Inspekcję Ochrony Środowiska i Państwową Inspekcję Sanitarną, a także przez organy nadzoru budowlanego i organy skarbowe.

3.2.1.1. Działania organów administracji w zakresie funkcjonowania wielkoprzemysłowego chowu trzody chlewnej

Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi do dnia zakończenia kontroli nie wydał 5 rozporządzeń do ustawy o Inspekcji Weterynaryjnej, ustawy o ochronie zdrowia zwierząt oraz zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt²³, w tym istotnego dla przedmiotu przeprowadzanej kontroli rozporządzenia dotyczącego szczegółowego zakresu informacji oraz sposobu prowadzenia przez powiatowych lekarzy weterynarii rejestru podmiotów prowadzących działalność nadzorowaną oraz przekazywania, za pośrednictwem wojewódzkich lekarzy weterynarii, Głównemu Lekarzowi Weterynarii danych zawartych w tym rejestrze. Na koniec 2006 r. opóźnienia w wydaniu tych aktów prawnych wynosiły od 10 do 32 miesięcy. Było to w ocenie NIK działanie nierzetelne.

Brak ww. rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi stanowił główny powód, dla którego Główny Lekarz Weterynarii nie zorganizował, stosownie do art. 11 ust. 3 ustawy z dnia 11 marca 2004 r. o ochronie zdrowia zwierząt oraz zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt, systematycznego przepływu informacji pomiędzy powiatowymi i wojewódzkimi lekarzami weterynarii oraz Głównym Inspektorem Weterynarii o zawartych w rejestrach podmiotach nadzorowanych utrzymujących zwierzęta gospodarskie, a także informacji o zmianach w tym zakresie. Dane te były doraźnie uzyskiwane przez Główny Inspektorat Weterynarii (GIW) z powiatowych inspektoratów weterynarii i systemu IRZ.

Zdaniem NIK, brak aktu wykonawczego do ww. ustawy, mającego regulować zakres i tryb przekazywania informacji z rejestru podmiotów prowadzących działalność nadzorowaną, nie zwalniał Głównego Lekarza Weterynarii z obowiązku sprawnej i skutecznej koordynacji wykonywania zadań przez wojewódzkich i powiatowych lekarzy weterynarii. Główny Lekarz Weterynarii, jako centralny organ administracji rządowej, powinien w drodze wewnętrznych regulacji zobowiązać podległe jednostki Inspekcji Weterynaryjnej do przekazywania informacji z zakresu ich działania. Podstawę prawną takiego uprawnienia Głównego Lekarza Weterynarii stanowi art. 13 ust. 1 pkt 3 ustawy z dnia 29 stycznia 2004 r. o Inspekcji Weterynaryjnej.

²³ Dz. U. z 2004 r. Nr 33, poz. 287 ze zm.; Dz. U. z 2004 r. Nr 69, poz. 625 ze zm.

Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi nie sprawował właściwego nadzoru nad wykonywaniem przez Inspekcję Weterynaryjną zadań obejmujących rejestrację i kontrolę wielkoprzemysłowych ferm trzody chlewnej. W okresie od stycznia 2004 r. do czerwca 2006 r. zagadnienia te nie były przedmiotem planowych kontroli ze strony MRiRW ani nie były objęte audytem wewnętrznym.

Z powodu nieprawidłowej interpretacji przepisów rozporządzenia Ministra Środowiska²⁴, część podmiotów nie była obligowana przez Inspekcję Ochrony Środowiska do uzyskiwania pozwoleń zintegrowanych na prowadzenie instalacji do chowu lub hodowli trzody chlewnej. Według tej interpretacji, dokonanej przez **Departament Ocen Oddziaływania na Środowisko w Ministerstwie Środowiska**, stanowiska dla macior nie były zaliczane do stanowisk dla świń o wadze ponad 30 kg²⁵.

Według NIK, interpretacja taka była sprzeczna z ideą rozporządzenia, które nakłada na hodowców trzody chlewnej obowiązek uzyskania pozwolenia zintegrowanego dla instalacji o określonej skali emisji zanieczyszczeń. Jest to jedno z podstawowych kryteriów przy określaniu obowiązku uzyskania pozwolenia zintegrowanego.

Działanie takie spowodowało, że Inspekcja Ochrony Środowiska niejednolicie kwalifikowała podmioty posiadające instalacje do chowu lub hodowli świń, jako spełniające wymagania określone w pkt. 6.8b²⁶ załącznika do ww. rozporządzenia. Na przykład:

- w **woj. kujawsko-pomorskim** pozwolenie zintegrowane nie było wymagane dla prowadzenia instalacji, w której utrzymywano 2.266 szt. zwierząt powyżej 30 kg, w tym 364 maciory i 1.902 tuczniaki. Podobne działanie stwierdzono w 5 innych przypadkach w województwach: kujawsko-pomorskim, wielkopolskim, warmińsko-mazurskim, podlaskim;
- w **woj. wielkopolskim** instalacja, w której liczba stanowisk dla świń o wadze powyżej 30 kg wynosiła 2.100, w tym 625 stanowisk dla macior, została uznana przez IOŚ, wbrew przytoczonej interpretacji, jako wymagająca posiadania pozwolenia zintegrowanego.

Pomimo trwających w Ministerstwie Środowiska prac, m.in. nad określeniem wartości odniesienia substancji zapachowych w powietrzu i metody oceny zapachowej jakości powietrza, nie zostało wydane w tej sprawie rozporządzenie Ministra Środowiska²⁷.

Kierownictwo resortu w dniu 30 sierpnia 2006 r. podjęło decyzje o podjęciu prac nad przygotowaniem ustawy, która regulowałaby kwestię uciążliwości zapachowej. Do dnia zakończenia czynności kontrolnych ustawa taka nie została uchwalona. Według NIK, opóźnienie unormowania tego problemu nie pozwala na właściwe prowadzenie kontroli ferm trzody chlewnej przez Inspekcję Ochrony Środowiska, szczególnie że w ogromnej większości, obiekty te rozpoczęły działalność w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych ubiegłego wieku. Nieprzyjemny zapach, występujący w ich otoczeniu był, w okresie objętym

²⁴ Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 26 lipca 2002 r. w sprawie rodzajów instalacji mogących powodować znaczne zanieczyszczenia poszczególnych elementów przyrodniczych albo środowiska jako całości (Dz. U. Nr 122, poz. 1055).

²⁵ Pismo z dnia 27 października 2006 r. nr DOOŚ-078-10844/06/EK do Głównego Inspektoratu Ochrony Środowiska.

²⁶ Tzn. więcej niż 2.000 stanowisk dla świń o wadze ponad 30 kg.

²⁷ Na podstawie art. 222 ust 5 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska. Z dniem 29 czerwca 2006 r. Minister Środowiska uzyskał fakultatywne upoważnienie do wydania tego rozporządzenia.

kontrolą, przyczyną ok. 65% wszystkich skarg dotyczących zanieczyszczenia powietrza kierowanych do Głównego Inspektoratu Ochrony Środowiska. Na przykład:

Mieszkańcy wsi: Sędziejowice, Śladków Mały, Śladków Duży, Chomentówek w woj. świętokrzyskim informowali MŚ o wywożeniu z fermy w Śladkowie, gnojowicy w nadmiernych ilościach (tworzące się zastoiska na polach) i związanym z tym „nieznośnym fetorze”, zanieczyszczeniu cieków wodnych oraz degradacji walorów turystyczno-rekreacyjnych. Podobnym problem był sygnalizowany przez Europejskie Towarzystwo Ekologiczne - Koło w Kargowej. Kontrole przeprowadzone przez WIOŚ w Kielcach i Zielonej Górze nie stwierdziły istotnych nieprawidłowości związanych z zagospodarowaniem gnojowicy.

Główny Inspektorat Ochrony Środowiska, w wytycznych dotyczących przeprowadzania kontroli w instalacjach podlegających dyrektywie IPPC, określił zbyt małą częstotliwość („przynajmniej raz na dwa lata”) kontroli instalacji, wymagających pozwolenia zintegrowanego. Wskutek tego nie wszystkie fermy zostały objęte kontrolą, co zostało opisane w rozdziale 3.2.1.2.1 informacji.

Funkcjonowanie wielkoprzemysłowych ferm trzody chlewnej nie znalazło, według NIK, właściwego odniesienia w modelu zrównoważonego rozwoju polskiego rolnictwa i obszarów wiejskich, jako elementu polityki rolno-środowiskowej²⁸.

W 5 spośród analizowanych 7 wojewódzkich programów ochrony środowiska brak było sprecyzowania warunków niezbędnych do realizacji ochrony środowiska (lub określano je w sposób lakoniczny), uwzględniających oddziaływanie istniejących lub tworzonych wielkoprzemysłowych ferm trzody chlewnej. Warunki te nie zostały sprecyzowane, pomimo że Minister Środowiska, opiniując wojewódzkie programy ochrony środowiska, wskazywał marszałkom województw na potrzebę równomiernego rozmieszczenia pogłowia bydła i trzody chlewnej na terenie województw, zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju, a także na zagrożenia wynikające z nadmiernej koncentracji produkcji bydła i trzody chlewnej i stosowania płynnych nawozów naturalnych, sprzyjających m.in. degradacji gleb. Ograniczenia prowadzenia skoncentrowanej, bezściołowej produkcji, mogącej znacząco oddziaływać na środowisko, zostały uwzględnione w programach w **woj. warmińsko-mazurskim** (szczególnie na obszarach cennych przyrodniczo) i **kujawsko-pomorskim**.

Funkcjonowanie wielkoprzemysłowych ferm trzody chlewnej nie było przedmiotem odrębnego programu, uwzględniającego skutki ich oddziaływania w sektorze rolnym²⁹; W ramach realizowanego Sektorowego Programu Operacyjnego (SPO) „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich 2004 – 2006” oraz Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW) fermy te były traktowane na równi z innymi typami gospodarstw rolnych.

²⁸ W art. 5 Konstytucji RP określono, iż „Rzeczpospolita Polska (...) zapewnia ochronę środowiska kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju”.

²⁹ W informacji dla Sejmowej Komisji Rolnictwa i Rozwoju Wsi z 2 czerwca 2006 r. przekazanej przez Podsekretarza Stanu MRiRW określono m.in., że „Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi nie popiera rozwoju dużych ferm trzody, których działanie może mieć negatywny wpływ na środowisko. Wynika to z priorytetowych działań realizowanej aktualnie polityki rolnej ukierunkowanej na zrównoważony rozwój polskiego rolnictwa i obszarów wiejskich.”

Liczba podmiotów zobowiązanych do uzyskania pozwoleń zintegrowanych na prowadzenie instalacji do chowu lub hodowli trzody chlewnej

Spośród 117 ferm wielkoprzemysłowych, podlegających obowiązkowi posiadania pozwolenia zintegrowanego, będących w ewidencji GIOŚ na dzień 30 czerwca 2006 r., najwięcej było zlokalizowanych w **woj. zachodniopomorskim** – 23 (19,7%) i **wielkopolskim** – 19 (16,2%). Z tej liczby pozwolenia zintegrowane posiadało 77 ferm, w tym 3, w przypadku których decyzje o udzieleniu pozwolenia zintegrowanego podlegają procedurom odwoławczym (po jednej w województwach: **pomorskim, wielkopolskim** oraz **zachodniopomorskim**). Jedna ferma, pomimo uzyskania pozwolenia zintegrowanego, nie została uruchomiona.

Według GUS, w czerwcu 2005 r., pogłowie loch wynosiło 1.880,3 tys. sztuk, utrzymywanych w 425,1 tys. gospodarstw, z czego ok. 92% loch znajdowało się w gospodarstwach utrzymujących do 10 sztuk. Jednocześnie około 0,1% (425) gospodarstw utrzymywało stada loch o wielkości od 200 do 499 sztuk.

Najwyższa Izba Kontroli negatywnie ocenia działania organów administracji rządowej dotyczące określenia liczby podmiotów zobligowanych do posiadania pozwoleń zintegrowanych na prowadzenie instalacji do chowu lub hodowli trzody chlewnej.

Inspekcja Ochrony Środowiska nie posiadała informacji o wszystkich takich podmiotach i do zakończenia działań kontrolnych ich liczba nie została ostatecznie zweryfikowana. Ustalenie liczby podmiotów objętych tym obowiązkiem nie zostało dokonane przez Inspekcję Ochrony Środowiska, m.in. wskutek niedostatecznej współpracy z Inspekcją Weterynaryjną. Zagadnienie to zostało opisane w dalszej części informacji (rozdz. 3.2.1.2.5).

W okresie objętym kontrolą nie funkcjonował system umożliwiający jednoznaczne ustalenie liczby gospodarstw utrzymujących trzodę chlewną, w tym liczby ferm wielkoprzemysłowych. Dane Głównego Inspektoratu Weterynarii (GIW) różniły się istotnie od danych pochodzących z Systemu Identyfikacji i Rejestracji Zwierząt, prowadzonym w Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (ARiMR).

Według GIW, liczba tych ferm (o liczbie stanowisk powyżej 2.000 sztuk świń o wadze powyżej 30 kg lub utrzymujących co najmniej 750 loch) wynosiła: na koniec 2004 r. – 290, na koniec 2005 r. – 308, a na koniec czerwca 2006 r. – 281, natomiast według ARiMR liczba ta wynosiła odpowiednio: 438, 633 i 202. Ponadto, według GIW, w czerwcu 2005 r. liczba ferm utrzymujących co najmniej 2.000 sztuk świń o wadze powyżej 30 kg lub co najmniej 750 loch, wynosiła 143 natomiast w lutym 2006 r. – 165. Przytoczonym wielkościom nie odpowiadała liczba pozytywnie zaopiniowanych przez okręgowe stacje chemiczno-rolnicze planów nawożenia dla ferm wynosząca: w 2004 r. – 32, 2005 r. – 90, a w październiku 2006 r. – 74.

Pomimo tak istotnych rozbieżności informacji, w Ministerstwie Rolnictwa i Rozwoju Wsi nie dokonywano systematycznej aktualizacji posiadanego wykazu ferm, których skala produkcji może znacząco oddziaływać na środowisko. Było to w ocenie NIK działanie nierzetelne.

Przytoczone różnice danych wynikały, zdaniem NIK, m.in. z zakresu informacji rejestrowanych w systemie IRZ. Nie zaplanowano w nim bowiem ewidencji danych³⁰, takich

³⁰ Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 16 czerwca 2004 r. w sprawie szczegółowego zakresu danych zamieszczanych w rejestrze zwierząt gospodarskich oznakowanych (Dz. U. Nr 152, poz. 1605).

jak: wiek, masa ciała, czy płeć zwierząt, koncentrując się na ogólnej ich liczbie. Ponadto, według stanu na koniec 2004 r., system zawierał informacje jedynie o 38,8 tys. gospodarstwach utrzymujących trzodę chlewną i 309,0 tys. gospodarstwach na koniec 2005 r., co w porównaniu do danych GUS za 2005 r. stanowiło 44,0%. Na koniec czerwca 2006 r. zaewidencjonowanych w IRZ było 242,3 tys. gospodarstw zajmujących się produkcją trzody chlewnej.

Według NIK, system IRZ nie pozwalał na stosowanie go jako źródła danych o liczbie ferm wielkoprzemysłowych³¹.

Kontrole NIK przeprowadzone w powiatowych inspektoratach weterynarii oraz kontrole ferm przeprowadzone przez Inspekcję Weterynaryjną wykazały, że w 6 przypadkach faktyczna liczba zwierząt utrzymywanych w fermach nie odpowiadała liczbie zwierząt zaewidencjonowanych w systemie IRZ. Wynikało to, zdaniem NIK, m.in. z nierzetelnie prowadzonej w fermach dokumentacji (księgi rejestracji świń) zmian wielkości stada, jak i z niedopełniania obowiązku zgłoszenia do ARiMR informacji o przemieszczeniu zwierząt. Na przykład:

w woj. warmińsko-mazurskim, według danych ARiMR, obsada trzody chlewnej w jednej z kontrolowanych ferm wynosiła 68.456 szt. na koniec 2004 r. oraz 78.927 szt. na koniec 2005 r., podczas gdy według danych powiatowego inspektoratu weterynarii wynosiła odpowiednio: 8.696 i 9.134 szt. Według ustaleń kontroli Inspekcji Weterynaryjnej w dniu 18 października 2006 r. liczba zwierząt utrzymywanych na fermie wynosiła 9.993 szt., natomiast liczba zwierząt zaewidencjonowana w tym samym dniu w bazie danych systemu IRZ wynosiła 105.359 szt.

W 2006 r. funkcjonowanie systemu IRZ zostało negatywnie ocenione w wyniku kontroli przeprowadzonej przez Delegaturę NIK w Krakowie³². Ustalenia tej kontroli wykazały, że system nie został dostosowany do celów i funkcji wynikających z potrzeb wykorzystania go do zapewnienia bezpieczeństwa sanitarnego żywności. W szczególności zaś system IRZ nie został przystosowany do rozdrobnienia obszarowego, skutkującego dużą liczbą gospodarstw (siedzib stad), o małej liczbie posiadanych zwierząt.

Udzielanie pozwoleń zintegrowanych na prowadzenie instalacji do chowu lub hodowli trzody chlewnej

Większość (53%) podmiotów prowadzących instalacje do chowu lub hodowli trzody chlewnej złożyła wnioski o uzyskanie pozwoleń zintegrowanych po terminie, w którym były zobligowane do ich uzyskania, tj. po 31 grudnia 2004 r.

Według wykazów Głównego Inspektoratu Ochrony Środowiska (GIOŚ) na dzień 31 grudnia 2004 i 2005 r. oraz 30 czerwca 2006 r., obowiązkiem posiadania pozwoleń zintegrowanych na prowadzenie instalacji do chowu i hodowli trzody chlewnej objęte było odpowiednio 113, 104 i 117 podmiotów, z czego pozwolenia takie posiadało odpowiednio jedynie 9,7% (11 ferm), 63,5% (66 ferm) i 66,4% (77 ferm, z tego 3 pozwolenia zostały

³¹Spełniających kryteria rozporządzeń Ministra Środowiska: w sprawie rodzajów instalacji mogących powodować znaczne zanieczyszczenia poszczególnych elementów przyrodniczych, albo środowiska jako całości (Dz. U. z 2002 r. Nr 122, poz. 1055) oraz w sprawie określenia rodzajów przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko... (Dz. U. z 2004 r. Nr 257, poz. 2573 ze zm.), a także ustawy o nawozach i nawożeniu (Dz. U. z 2000 r. Nr 89, poz. 991 ze zm. - obecnie Dz. U. z 2007 r. Nr 147, poz. 1033).

³²Informacja o wynikach kontroli funkcjonowania systemu identyfikacji i rejestracji zwierząt na terenie województwa małopolskiego dla zapewnienia bezpieczeństwa sanitarno-weterynaryjnego – Nr ewid. 146/2006/P06134/LKR.

wydane po 30 czerwca 2006 r.). Z 40 podmiotów, wg stanu na 20 czerwca 2006 r., które nie posiadały pozwoleń zintegrowanych, 18 nie złożyło wniosków o ich wydanie.

Udzielanie pozwoleń zintegrowanych obarczone było nieprawidłowościami zarówno na etapie analizy wniosków o ich wydanie, terminowości wydawanych decyzji, jak i nierzetelnie konstruowanych w decyzjach wojewodów warunków eksploatacji instalacji.

Minister Środowiska nie wypełnił właściwie obowiązku badania wniosków i wydanych pozwoleń zintegrowanych.

Z 49 zbadanych w toku kontroli wniosków i pozwoleń zintegrowanych dotyczących instalacji w zakresie chowu i hodowli trzody chlewnej, wybranych losowo z prowadzonego w Ministerstwie Środowiska rejestru³³, w 3 podana wielkość areалу użytków rolnych jakim dysponował podmiot była niewystarczająca dla zagospodarowania ilości płynnego nawozu naturalnego wyprodukowanego na terenie instalacji.

Zagospodarowanie określonej w tych pozwoleniach ilości nawozów wymagałoby dawek (od 69 do 169 m³ na 1 ha użytków rolnych), znacznie przekraczających normę określoną w Kodeksie Dobrej Praktyki Rolniczej na 45 m³ i powodowałoby przekroczenie w ciągu roku dawki 170 kg azotu w czystym składniku na 1 ha użytków rolnych³⁴.

Ministerstwo Środowiska, dysponujące pełną dokumentacją dotyczącą pozwoleń zintegrowanych, nie zakwestionowało pozwoleń na użytkowanie instalacji, których funkcjonowanie mogło wiązać się z przekroczeniem dopuszczalnych dawek nawozu.

W ocenie NIK, działania Ministerstwa w powyższych 3 przypadkach były nierzetelne.

Główną przyczyną niewłaściwej analizy ww. dokumentów była m.in. zbyt mała liczba pracowników Wydziału ds. Najlepszych Dostępnych Technik, Departamentu Ocen Oddziaływania na Środowisko, zajmującego się całokształtem spraw związanych z pozwoleniami zintegrowanymi - nie tylko w sferze rolnictwa, w którym zatrudnionych było 5 osób, z czego 2 w niepełnym wymiarze godzin. Po kontroli NIK, Minister Środowiska podjął decyzję o wzmocnieniu kadrowym tej komórki organizacyjnej.

Nieprawidłową realizację zadań związanych z funkcjonowaniem wielkoprzemysłowych ferm trzody chlewnej stwierdzono w 4 z 7 kontrolowanych **urzędów wojewódzkich**. Nieprawidłowości nie stwierdzono w urzędach **woj. warmińsko-mazurskiego, łódzkiego i pomorskiego**. NIK negatywnie ocenia mało wnikliwie prowadzone analizy wniosków oraz nierzetelne określanie w pozwoleniach zintegrowanych warunków eksploatacyjnych i ochrony środowiska oraz obowiązków właścicieli ferm trzody chlewnej. Zdaniem NIK, czynniki w istotny sposób negatywnie wpływające na środowisko i najmocniej akcentowane przez społeczności lokalne i organizacje pozarządowe, nie były w pozwoleniach określone w sposób wystarczająco precyzyjny. W decyzjach wojewodów

³³ Według stanu na dzień 30 czerwca 2006 r., w prowadzonym przez Ministra Środowiska rejestrze wniosków i wydanych pozwoleń zintegrowanych dotyczących instalacji w zakresie chowu lub hodowli świń rejestrze, były zaewidencjonowane 74 decyzje wojewodów. Z zaskarżonych, głównie przez organizacje ekologiczne, 28 decyzji wojewodów dotyczących 22 ferm, Minister Środowiska uchylił 21, przekazując je do ponownego rozpatrzenia przez organ I instancji, dwa odwołania do dnia zakończenia kontroli były w toku rozpatrywania, a w przypadku 5 pozostałych odwołań postępowanie zostało umorzone.

³⁴ Kontrola jednego z tych gospodarstw dokonana we wrześniu 2006 r. przez Inspekcję Ochrony Środowiska wykazała, że w gospodarstwie dwukrotnie przekroczono zalecaną jesienną dawkę gnojowicy. Zastosowano dawkę 70 m³/ha zamiast zalecanej w planie nawozowym, pozytywnie zaopiniowanym przez Okręgową Stację Chemiczno-Rolniczą, dawki 35 m³/ha.

ogólnikowo określano obowiązki użytkowników ferm dotyczące oddziaływania instalacji na środowisko, co utrudniało prawidłową interpretację ustaleń kontroli prowadzonych przez Inspekcję Ochrony Środowiska.

Dolnośląski Urząd Wojewódzki nie wykazał, zdaniem NIK, należytej staranności w trakcie ustalenia liczby podmiotów objętych obowiązkiem posiadania pozwoleń zintegrowanych.

Spośród funkcjonujących na koniec czerwca 2003 r., w **woj. dolnośląskim**, 15 wielkoprzemysłowych ferm trzody chlewnej, wnioski o wydanie pozwoleń zintegrowanych, w okresie objętym kontrolą, złożyło 8 właścicieli ferm, w tym 7 po terminie wyznaczonym na ich uzyskanie, tj. po 31 grudnia 2004 r. Urząd nie nawiązał współpracy z Wojewódzkim Inspektorem Ochrony Środowiska we Wrocławiu w celu sprawdzenia, czy prowadzący pozostałe, zarejestrowane w Urzędzie, ферmy trzody chlewnej zaprzestali działalności, czy też eksploatują instalacje wykorzystywane do tuczu trzody chlewnej bez zezwolenia. W kontroli stwierdzono, iż odpowiedzialny za wydawanie pozwoleń zintegrowanych Wydział Środowiska i Rolnictwa UW we wszystkich tych przypadkach nie posiadał informacji o kontrolach przeprowadzonych przez Dolnośląski Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska.

W 2 urzędach wojewódzkich postępowania o wydanie pozwoleń zintegrowanych były długotrwałe, znacznie przekraczające dopuszczalny, sześciomiesięczny termin.

W **woj. dolnośląskim**, w 2 przypadkach (25%), a w **woj. wielkopolskim** w 11 (85%) wydanie pozwolenia trwało od 193 dni do 337 dni. Powodem niedotrzymania terminów, oprócz uchybień formalnych i merytorycznych wniosków, był wadliwy obieg dokumentacji oraz niewłaściwa organizacja pracy i zbyt mała liczba zatrudnionych pracowników. W związku z powyższym, Wojewoda Wielkopolski, po przeprowadzonej kontroli, dla lepszej koordynacji pracy zlikwidował terenowe oddziały środowiska i rolnictwa w delegaturach urzędu, przenosząc etaty do UW w Poznaniu, a Wojewoda Dolnośląski dokonał zmian w obiegu dokumentacji, przyspieszających pozyskiwanie danych dla właściwej obsługi wniosków o wydanie pozwoleń zintegrowanych.

W **woj. zachodniopomorskim** kontrola NIK stwierdziła, że w 3 spośród 10 badanych dokumentacji o wydanie pozwoleń, nie przeanalizowano informacji o posiadaniu planów nawożenia i parametrach chemicznych gnojowicy, niezbędnych dla prawidłowej oceny możliwości jej rolniczego zastosowania, emisji gazów oraz natężeniu hałasu. Na przykład:

- *pozwolenie na prowadzenie instalacji w fermie w Chomętowie zostało wydane, pomimo że będąca użytkownikiem obiektu Spółka „Poldanor” S.A. nie przedstawiła pozytywnie zaopiniowanego planu nawożenia. Było to w ocenie NIK działanie nierzetelne i niezgodne z koncepcją pozwolenia zintegrowanego, jako pozwolenia obejmującego całość oddziaływań danej instalacji na środowisko, bowiem zakres badań powinien obejmować wszelkiego rodzaju emisje mogące szkodliwie oddziaływać na środowisko, w tym niewątpliwie powinien obejmować kwestię zagospodarowania płynnego nawozu naturalnego³⁵;*

³⁵ Nieprawidłowa gospodarka gnojowicą i tym samym wystąpienie zagrożenia dla wód stanowiła jeden z powodów, dla których UW w Gdańsku przygotował decyzję odmawiającą wydania pozwolenia zintegrowanego.

- dla fermy w Chomętowie przyjęto przeciętną zawartość azotu w gnojowicy z badań przeprowadzonych w 12 fermach, mimo iż gnojowica pobrana z tej fermy zawierała 151% średniej zawartości azotu dla tych prób;
- w wnioskach dla ferm w Chomętowie i Miętnie zaakceptowane zostały wyniki badań hałasu, pomimo że dotyczyły one badań tego czynnika przeprowadzonych odpowiednio w 5 i 7 innych fermach wnioskodawcy;
- wnioskodawcy występujący o wydanie pozwoleń na eksploatację przez 10 lat instalacji w fermach, w Miętnie i Przybkowie nie udokumentowali, iż przez ten okres dysponować będą prawami do dzierżawy obiektów i do gruntów nawożonych gnojowicą wytwarzaną na fermach. Przed wydaniem pozwoleń nie wzywano do wyjaśnienia tych spraw, a pozwolenia zintegrowane wydano na cały wnioskowany okres;
- w pozwoleniu dla fermy w Chomętowie suma emisji z poszczególnych chlewni i zbiorników na gnojowicę przekraczała ogólną dopuszczalną wielkość emisji dla całej instalacji o 12,5% amoniaku i o 14,5% siarkowodoru. Jednoczenie z powodu błędów rachunkowych w wyliczeniach, roczną emisję siarkowodoru z budynków i laguny fermy zaniżono o ponad 350%. W przypadku fermy w Miętnie dopuszczalną emisję amoniaku i siarkowodoru ustalono w ilości odpowiednio o 29,0% i 25,4% większej od sumy emisji z poszczególnych budynków i laguny;
- w pozwoleniu dla fermy w Żabinie oprócz braku wyliczenia ilości wytworzonej gnojowicy nie określono dopuszczalnej emisji siarkowodoru z instalacji oraz emisji amoniaku ze zbiorników na gnojowicę, a w pozwoleniu dla fermy w Przybkowie nie określono wielkości emisji siarkowodoru i amoniaku z lagun do przechowywania gnojowicy. Nieustalenie wielkości emisji do powietrza było sprzeczne z obowiązującymi w tym okresie postanowieniami art. 202 ust. 2 ustawy - Prawo ochrony środowiska.

Przy wyznaczaniu wielkości dopuszczalnej emisji w chlewniach, w pozwoleniach nie określano natężenia i czasu pracy wentylatorów zapewniających zachowanie dopuszczalnej wielkości emisji. Nie określano też warunków i wielkości emisji dla różnych wariantów pracy wentylatorów, nie nakładając na właścicieli obowiązku rejestrowania rzeczywistego czasu ich pracy w celu dotrzymania określonych w decyzji ilości i warunków wprowadzania amoniaku i siarkowodoru do powietrza. Brak ustalenia w pozwoleniach usytuowania stanowisk do pomiaru emisji do powietrza był sprzeczny z wymogami art. 224 ust. 1 pkt 2 ustawy - Prawo ochrony środowiska.

Brak określenia m.in. tych warunków był, w postępowaniach odwoławczych, jednym z powodów uchylenia przez Ministra Środowiska decyzji Wojewody Zachodniopomorskiego i kierowania ich do ponownego rozpatrzenia.

W **woj. wielkopolskim**, 4 spośród 13 wydanych pozwoleń nie zawierały dostatecznie precyzyjnych postanowień w zakresie monitoringu procesów technologicznych i szacunku ilości powstającej gnojowicy. Było to przyczyną uchylenia tych pozwoleń przez Ministra Środowiska na skutek interwencji pozarządowych organizacji ekologicznych.

W **woj. zachodniopomorskim**, kontrola NIK stwierdziła, że informacje o warunkach eksploatacji i ochrony środowiska oraz obowiązki właścicieli ferm trzody chlewnej, ustalone decyzjami Wojewody o wydaniu pozwoleń zintegrowanych, nie były przekazywane do Urzędu Marszałkowskiego pobierającego opłatę za korzystanie ze środowiska.

W okresie objętym kontrolą Spółka „Poldanor” S.A., posiadająca 8 ferm na terenie województwa, nie wykazywała emisji siarkowodoru, a za lata 2004 – 2005 emisji amoniaku i z tego tytułu nie wносиła opłat, bądź wносиła niższe opłaty za korzystanie ze środowiska od opłat wynikających z warunków określonych pozwoleniami.

Po zakończeniu kontroli Wojewoda Zachodniopomorski podjął działania w kierunku wyeliminowania stwierdzonych nieprawidłowości. Marszałek Województwa Zachodniopomorskiego zwrócił się do Spółki „Poldanor” S.A. o dane dotyczące emisji amoniaku i siarkowodoru z ferm na terenie województwa, w celu weryfikacji i ustalenia wysokości opłat za wprowadzanie gazów lub pyłów do powietrza.

W Kujawsko-Pomorskim Urzędzie Wojewódzkim brak było danych o skutkach oddziaływania ferm, szczególnie na obszary chronione, pomimo że fermy, które uzyskały pozwolenie zintegrowane, rozmieszczone były w odległości od 0,1 do 12 km (7 ferm) od obszarów chronionych przyrodniczo³⁶, a 1 ferma na terenie takiego obszaru. W fermach tych utrzymywano około 26 tys. szt. trzody chlewnej (od prosiąt do tuczników) o rocznej produkcji gnojówki i gnojowicy około 34 tys. m³. Ferma trzody chlewnej w Brześciu zlokalizowana była 2 km od Nadgoplańskiego Parku Tysiąclecia i istniejącego na jego terenie rezerwatu przyrody (3,1 tys. stanowisk dla zwierząt, 5,3 tys. m³ rocznej produkcji gnojówki i gnojowicy).

Wojewoda Kujawsko-Pomorski w odpowiedzi na wystąpienie pokontrolne poinformował, że zobowiązał podległe służby m.in. do monitorowania oddziaływania funkcjonujących instalacji na obszary chronione.

W woj. kujawsko-pomorskim nie zapewniono w pełni możliwości udziału osób zamieszkujących w pobliżu fermy, w postępowaniu związanym z wydaniem pozwolenia zintegrowanego.

W postępowaniu związanym z wydaniem pozwolenia dla fermy trzody chlewnej w gminie Rogowo, pomimo skargi mieszkańców gminy na uciążliwy zapach i zaniedbania związane ze składowaniem zwierząt padłych, działania pracowników Wydziału Środowiska i Rolnictwa Urzędu Wojewódzkiego w Bydgoszczy ograniczyły się do oceny zagrożenia, dokonanej w wyniku wizji lokalnej fermy, bez dodatkowej konsultacji z mieszkańcami sąsiadującymi z fermą. Tym samym nie zrealizowano w pełni warunku wynikającego z art. 218 i 32 ust. 1 pkt 3 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska.

W woj. zachodniopomorskim, w pozwoleniu zintegrowanym dla firmy „Poldanor” - Fermi Trzody Chlewnej w Chomętowie nie uwzględniono (także na etapie projektu) wniosków przedstawianych przez samorząd lokalny i okolicznych mieszkańców. Burmistrz Miasta Drawno w dniu 11 stycznia 2005 r. złożył do Ministra Środowiska odwołanie od decyzji z dnia 21 grudnia 2004 r. dotyczącej pozwolenia zintegrowanego dla Fermi Chomętowo uzasadniając, że ferma funkcjonuje w otulinie Drawieńskiego Parku Narodowego, w obszarze chronionego krajobrazu, sąsiedztwie rzeki Drawy i w obszarze tym istnieje zakaz lokalizacji przedsięwzięć szczególnie szkodliwych dla środowiska, zaś Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego zakłada na terenie Gminy ekstensywną produkcję rolniczą oraz rozwój turystyki. Minister Środowiska decyzją z dnia

³⁶ Pięć ferm (w Cerekwicy, Włoszanowie, Puzdrowcu, Reczu i Lubczu) funkcjonowało w odległości od 1 do 12 km od obszaru chronionego Krajobrazu Jezior Rogowskich.

11 maja 2005 r. umorzył postępowanie odwoławcze Gminy Drawno od ww. decyzji Wojewody wskazując, iż zgodnie z art. 28 Kodeksu postępowania administracyjnego Burmistrz Miasta Drawno nie posiadał prawnej legitymacji strony w tym postępowaniu.

3.2.1.2. Sprawowanie nadzoru przez Inspekcję Weterynaryjną, Inspekcję Ochrony Środowiska, Państwową Inspekcję Sanitarną i nadzór budowlany

3.2.1.2.1. Wykonywanie nadzoru przez Inspekcję Ochrony Środowiska

W latach 2004 – 2006 (I półrocze), IOŚ przeprowadziła 229 kontroli ferm, w wyniku czego wydano 74 pouczenia, 107 zarządzeń pokontrolnych, 42 mandaty karne, 3 decyzje na podstawie art. 20g ustawy z dnia 26 lipca 2000 r. o nawozach i nawożeniu³⁷ - w związku z brakiem pozytywnie zaopiniowanego planu nawożenia, 34 decyzje na podstawie art. 365 ust. 1 ustawy - Prawo ochrony środowiska, tj. użytkowanie instalacji bez wymaganego pozwolenia zintegrowanego oraz 10 decyzji ustalających termin usunięcia naruszenia w związku z eksploatacją instalacji.

W skontrolowanych 7 wojewódzkich inspektoratach ochrony środowiska w wyniku prowadzonych kontroli ferm wielkoprzemysłowych, w latach 2004 – 2006 (I półrocze) zostały wydane 93 zarządzenia pokontrolne oraz 86 decyzji administracyjnych nakazujących usunięcie nieprawidłowości z zakresu przestrzegania przepisów ochrony środowiska, z czego 20 dotyczyło wstrzymania prowadzenia działalności instalacji. Wszczęte zostało jedno postępowanie egzekucyjne związane z nałożeniem grzywny za brak pozwolenia zintegrowanego. Ponadto w ww. okresie za naruszenia przepisów ochrony środowiska kontrolowane wioś wystawiły 21 mandatów, skierowały 1 wniosek do sądu oraz 2 wystąpienia do innych organów.

Najwyższa Izba Kontroli negatywnie ocenia sposób prowadzenia nadzoru nad przestrzeganiem przez podmioty obowiązku posiadania pozwoleń zintegrowanych oraz egzekwowanie nałożonych w nich warunków.

Inspekcja Ochrony Środowiska nie objęła kontrolą wszystkich wielkoprzemysłowych ferm trzody chlewnej.

W wyniku zalecania przez Główny Inspektorat Ochrony Środowiska ograniczenia częstotliwości kontroli instalacjach podlegających dyrektywie IPPC, w 2004 r. skontrolowane zostało jedynie 67 ferm (59,3%), w 2005 r. 78 (75,0%), a w I półroczu 2006 r. 36 ferm (30,8%). Kontrola NIK stwierdziła, że 21 ferm nie było kontrolowane przez okres dwóch lat.

W 5 (71%) spośród 7 skontrolowanych **wojewódzkich inspektoratów ochrony środowiska** nieskutecznie podejmowano działania w zakresie egzekwowania od właścicieli wielkoprzemysłowych ferm trzody chlewnej posiadania obowiązkowych pozwoleń zintegrowanych lub realizacji warunków pozwoleń.

Zachodniopomorski Wojewódzki Inspektor Ochrony Środowiska, w latach 2004 – 2006 (I półrocze), wydał 14 decyzji administracyjnych nakazujących wstrzymanie użytkowania 13 ferm trzody chlewnej eksploatowanych bez pozwoleń zintegrowanych. Z ww. decyzji - 13, poprzedzone rozprawami administracyjnymi z udziałem stron, wydane

³⁷ Dz.U. Nr 89, poz. 991 ze zm.

zostało bez przeprowadzenia kontroli, co stanowiło naruszenie art. 12 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 20 lipca 1991 r. o Inspekcji Ochrony Środowiska. W ocenie NIK było to działanie nielegalne i nierzetelne.

W rezultacie złożonych odwołań, GIOŚ jako organ II instancji uchylił 11 decyzji. W odniesieniu do 3 przypadków umorzono postępowanie, a w 8 - nakazano ponowne ich rozpatrzenie. W ich wyniku, 6 postępowań umorzono z uwagi na fakt ustania naruszenia.

Do zakończenia kontroli, od zarządcy fermy w Kołbaczu (**woj. zachodniopomorskie**), nie wyegzekwowano realizacji nałożonego w czerwcu 2004 r. obowiązku prawidłowego magazynowania padłych zwierząt oraz obowiązku gromadzenia i zagospodarowania gnojowicy zgodnie z wymogami ustawy z dnia 26 lipca 2000 r. o nawozach i nawożeniu.

Ponadto, do zakończenia kontroli WIOŚ nie wyegzekwował od właściciela fermy w Wiesiółce (**woj. zachodniopomorskie**) realizacji decyzji z czerwca 2005 r. dotyczącej wstrzymania użytkowania obiektu. Dopiero podczas kontroli NIK, celem wykonania decyzji, wydano tytuł wykonawczy i postanowienie o nałożeniu grzywny w kwocie 2.500 zł.

W ocenie NIK, opóźnienie przez WIOŚ wyegzekwowania wykonania wydanych decyzji były działaniem nierzetelnym.

W stosunku do obu podmiotów, po zakończeniu kontroli, zostały podjęte przez WIOŚ działania, w wyniku których ustalono, iż zarządzający fermą w Kołbaczu wywiązał się z ww. obowiązków, natomiast w stosunku do właściciela fermy w Wiesiółce, po przesłaniu upomnienia do postanowienia o nałożeniu grzywny, wystawiono tytuł wykonawczy w sprawie egzekucji należności.

W **dolnośląskim WIOŚ**, w większości protokołów kontroli ferm nie wskazywano naruszonych przez prowadzących fermę przepisów prawnych. Naruszone przez prowadzących fermę przepisy wskazano bowiem jedynie w 4 z 17 protokołów kontroli. Sankcje stosowane za naruszenie przepisów ochrony środowiska nie były jednakowe, co zdaniem NIK, może prowadzić do wystąpienia mechanizmów korupcjogennych.

W zarządzeniach pokontrolnych skierowanych do prowadzących fermę w latach 2004-2005 brak było pouczenia o możliwości zastosowania środków odwoławczych od nałożonych określonych przepisami obowiązków. Było to w ocenie NIK działanie nierzetelne. Dopiero w wyniku pisma Głównego Inspektoratu Ochrony Środowiska została wprowadzona zasada uwzględniania w treści zarządzeń pokontrolnych pouczenia o prawie do wniesienia środków odwoławczych.

Podczas 6 kontroli, wymierzono osobom winnym ujawnionych wykroczeń grzywny w drodze mandatów karnych w łącznej kwocie 1.500 zł. NIK stwierdziła jednak, iż w identycznych przypadkach naruszenia określonych przepisów prawa, nie stosowano takich samych środków oddziaływania (grzywny w drodze mandatu karnego, pouczenia, zwrócenia uwagi lub ostrzeżenia).

W **wielkopolskim WIOŚ**, pomimo stwierdzenia w 16 spośród 21 przeprowadzonych kontroli nieprawidłowości stanowiących wykroczenia upoważniające do ukarania właściciela lub administratora fermy grzywną w postaci mandatu karnego, kontrolerzy skorzystali z tego uprawnienia tylko 3-krotnie, wystawiając mandaty na łączną kwotę 550 zł. Najczęściej stwierdzane nieprawidłowości dotyczyły braku pozwolenia zintegrowanego, opracowanych i zaopiniowanych planów nawożenia, niewnoszenie opłat za korzystanie ze środowiska.

W **woj. kujawsko-pomorskim**, w związku z niewykonaniem przez OHZZ sp. z o.o. w Chodczku decyzji WIOŚ wstrzymującej z dniem 28 lutego 2006 r. użytkowanie prowadzonej instalacji z powodu braku pozwolenia zintegrowanego, w II półroczu 2006 r. zastosowano środki określone w ustawie z dnia 17 czerwca 1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji³⁸. Po upomnieniu, wydano decyzje o nałożeniu grzywny w kwocie 1 tys. zł. Nie skierowano natomiast wniosku o ukaranie do sądu na podstawie art. 360 pkt 2 ustawy poś.

Kujawsko-Pomorski Wojewódzki Inspektor Ochrony Środowiska w odpowiedzi na wystąpienie pokontrolne poinformował o rozpoczęciu działań związanych z wystosowaniem wniosku o ukaranie do Sądu Rejonowego we Włocławku.

W **woj. warmińsko-mazurskim**, w latach 2004-2006, dane o liczbie stanowisk trzody chlewnej, decydujące o obowiązku uzyskania pozwolenia zintegrowanego, WIOŚ uzyskiwał na podstawie pisemnych oświadczeń właścicieli ferm oraz od Inspekcji Weterynaryjnej, a nie w oparciu o dokumentację źródłową.

Kontrola NIK stwierdziła, iż w 3 przypadkach właściciele ferm zaniżyli w oświadczeniach stany trzody chlewnej. Wojewódzki Inspektor Ochrony Środowiska w Olsztynie polecił, w wyniku przeprowadzonej kontroli, weryfikację oświadczeń i ustalenie rzeczywistej liczby zwierząt w poszczególnych fermach.

Podejmowane przez IOŚ działania dla wyeliminowania nieprawidłowości stwierdzonych podczas przeprowadzanych kontroli były w przypadkach niektórych ferm bezskuteczne.

W **woj. pomorskim**, w Gospodarstwie Rolnym – Ferma Trzody Chlewnej w Oskowie, w maju 2005 r., stwierdzono składowanie padłych zwierząt w wykopanym dole ziemnym, a także odprowadzanie gnojowicy zmieszanej z wodami opadowymi i roztopowymi poprzez nieszczelne obwałowania zbiornika ziemnego powierzchniowego do rzeki, co spowodowało jej zanieczyszczenie. WIOŚ w dniu 10 listopada 2005 r. skierował do Sądu Rejonowego w Łęborku wniosek o ukaranie przeciwko właścicielowi ww. gospodarstwa. Sąd Rejonowy w Łęborku VI Wydział Grodzki wydał wyrok w postępowaniu nakazowym, w którym uznał obwinionego winnym popełnienia zarzucanych czynów i wymierzył karę grzywny oraz obciążył kosztami postępowania sądowego.

Ponowna kontrola w tym gospodarstwie przeprowadzona w 2006 r. wykazała, że przy pomocy specjalnie wykonanego przelewu ze zbiornika gnojowicy umożliwiono swobodne rozlewanie się jej na pole w okolicy zbiornika. Powstałe w ten sposób zastoiska objęły obszar około dwóch hektarów. Właściciel gospodarstwa nadal użytkował instalację bez wymaganego pozwolenia zintegrowanego, pomimo iż Pomorski WIOŚ ustalił termin wstrzymania użytkowania instalacji z dniem 30 grudnia 2005 r. Na właściciela gospodarstwa nałożone zostały grzywny w wysokości odpowiednio 4 tys. zł i 5 tys. zł za niewykonanie decyzji WIOŚ. Skierowane zostało także wystąpienie do Wojewody Pomorskiego z wnioskiem o wszczęcie postępowania administracyjnego, w sprawie nałożenia na właściciela gospodarstwa obowiązku przywrócenia środowiska do stanu właściwego.

³⁸ Dz. U z 2005 r. Nr 229, poz. 1954 ze zm.

Podczas kontroli zarodowej fermy trzody chlewnej należącej do Sp. Jawnej Burzyński Chmielewski (**woj. pomorskie**), w 2004 r. stwierdzono, iż wykorzystywana jest woda ze studni głębinowej bez wymaganej decyzji na pobór wód podziemnych. Właściciele nie posiadali pozwolenia zintegrowanego na prowadzenie instalacji do chowu świń na ponad 750 stanowisk dla macior i ponad 2000 stanowisk dla tuczników o wadze ponad 30 kg, nie przedstawili kopii opłat za gospodarcze korzystanie ze środowiska, ani zbiorczego zestawienia informacji o zakresie korzystania ze środowiska w 2003 r. Stwierdzono także nieprawidłowe gospodarowanie odpadami (składowanie padłych zwierząt bezpośrednio na gruncie). Na właściciela gospodarstwa nałożono karę grzywny w formie mandatu karnego w wysokości 400 zł.

W trakcie kontroli w 2006 r. ustalono, iż zakład w dalszym ciągu nie posiadał pozwolenia zintegrowanego, korzystał z własnej studni głębinowej bez wymaganej decyzji na pobór wód podziemnych, a także nie wnosi opłat podwyższonych w związku z poborem wody bez pozwolenia wodnoprawnego. WIOŚ w Gdańsku ustalił na dzień 15 marca 2007 r. termin usunięcia stwierdzonych nieprawidłowości związanych z działalnością tej instalacji, a w razie nieusunięcia w ww. terminie stwierdzonych nieprawidłowości, ustalił na dzień 16 marca 2007 r. termin wstrzymania jej użytkowania z powodu braku pozwolenia zintegrowanego.

W Gospodarstwie Rolnym Adama i Artura D. (**woj. pomorskie**), nieposiadającym pozwolenia zintegrowanego, kontrola przeprowadzona w 2004 r. wykazała, że gnojowica była stosowana na glebach bez pokrywy roślinnej, położonych na stokach o nachyleniu większym niż 10%, co stanowiło naruszenie art. 13 ustawy o nawozach i nawożeniu.

Wydane w trakcie kontroli zarządzenie WIOŚ obligowało do natychmiastowego zaprzestania stosowania gnojowicy na tych gruntach. Z uwagi na brak pozwolenia zintegrowanego pomorski WIOŚ orzekł z dniem 1 marca 2006 r. wstrzymanie użytkowania tej instalacji. Ponowna kontrola WIOŚ w tym gospodarstwie przeprowadzona w 2006 r. stwierdziła, że gnojowica była stosowana na gruntach rolnych w okresie zimowym, w tym na terenach o spadkach przekraczających 10%, co stanowiło naruszenie art. 13 ustawy o nawozach i nawożeniu. WIOŚ w Gdańsku wydał w tym zakresie zarządzenia pokontrolne w celu usunięcia nieprawidłowości. Do dnia zakończenia kontroli, pomimo złożenia wniosku w maju 2006 r., właściciele nie uzyskali pozwolenia zintegrowanego;

Pomimo wydania decyzji sprzeciwiającej się przystąpieniu do użytkowania oraz kolejnej decyzji wstrzymującej użytkowanie, uruchomiona została ferma w Żabinie (**woj. zachodniopomorskie**).

Zachodniopomorski WIOŚ dwukrotnie wystąpił do Sądu Rejonowego w Drawsku Pomorskim o ukaranie Prezesa Zarządu Spółki z o.o. „Prima” za zasiedlenie fermy. Sąd w 2004 r. wydał dwa wyroki nakazowe, nakładając grzywny w łącznej wysokości 7.500 zł.

Powiatowy Inspektor Nadzoru Budowlanego w Drawsku Pomorskim nakładał trzykrotnie grzywnę za użytkowanie fermy bez zawiadomienia o zakończeniu budowy, a w dniu 13 stycznia 2005 r. wydał decyzję odmawiającą pozwolenia na użytkowanie fermy, którą Wojewódzki Inspektor Nadzoru Budowlanego w dniu 23 czerwca 2005 r. utrzymał w mocy. Spółce w dniu 14 stycznia 2005 r. wymierzono karę z tytułu nielegalnego użytkowania obiektów budowlanych w wysokości 135.000 zł, które to postanowienie w dniu

16 czerwca 2005 r. zostało podtrzymane przez Zachodniopomorskiego Wojewódzkiego Inspektora Nadzoru Budowlanego w Szczecinie. Na to postanowienie Spółka złożyła skargę do Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Szczecinie.

W dniu 11 stycznia 2005 r. Wojewódzki Inspektor Ochrony Środowiska poinformował Powiatowego Inspektora Nadzoru Budowlanego w Drawsku Pomorskim, że decyzje wstrzymujące użytkowanie fermy nie zostały uchylone. Pomimo tego, Powiatowy Inspektor Nadzoru Budowlanego w Drawsku Pomorskim, w dniu 30 września 2005 r. udzielił pozwolenia na użytkowanie fermy loch na 6.000 sztuk wraz z infrastrukturą towarzyszącą. W dniu 15 listopada 2005 r. Zachodniopomorski Wojewódzki Inspektor Ochrony Środowiska w Szczecinie wystąpił do Zachodniopomorskiego Wojewódzkiego Inspektora Nadzoru Budowlanego w Szczecinie z wnioskiem o stwierdzenie nieważności ww. decyzji Powiatowego Inspektora Nadzoru Budowlanego w Drawsku Pomorskim uzasadniając, że organ nadzoru budowlanego wydał tę decyzję z naruszeniem przepisu art. 76 ust. 2 ustawy – Prawo ochrony środowiska, czym rażąco naruszył przepis art. 11 tej ustawy. Do zakończenia kontroli wniosek zachodniopomorskiego WIOŚ nie został rozpatrzony z uwagi na toczące się postępowanie przed Wojewódzkim Sądem Administracyjnym w Szczecinie.

Nadzór nad przetrzymywaniem i wykorzystaniem płynnych nawozów naturalnych

W przypadku wielkoprzemysłowych ferm trzody chlewnej jednym z podstawowych elementów ich funkcjonowania jest zagospodarowanie nawozów naturalnych.

Stosowanie nawozów naturalnych przez te podmioty, w tym nieprzekraczanie dopuszczalnej ilości azotu pochodzącego z nawozów naturalnych, w wysokości 170 kg/ha, nie było właściwie kontrolowane. Wynikało to zarówno z niewłaściwej organizacji kontroli przez Inspekcję Ochrony Środowiska, jak i z ograniczeń powstałych wskutek konstrukcji bazy danych w Systemie Identyfikacji i Rejestracji Zwierząt.

Zakres danych gromadzonych w systemie IRZ (co przedstawiono w rozdziale 3.2.1.1 informacji) nie pozwalał na wyliczanie średniorocznego stanu zwierząt i tym samym na dokonywanie kontroli administracyjnej w zakresie przestrzegania wymogu maksymalnej liczby zwierząt, stanowiącego kryterium oceny stosowania dobrych praktyk gospodarki rolnej, w tym kontroli wprowadzania dopuszczalnej ilości azotu pochodzącego z nawozów naturalnych w wysokości 170 kg/ha.

Nieprzekraczanie tego poziomu nawożenia jest jednym z warunków otrzymania płatności ze środków Sektorowego Programu Operacyjnego (SPO) „*Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich 2004 – 2006*” oraz Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW). W ramach działania 1.1. „Inwestycje w gospodarstwach rolnych” SPO „Restrukturyzacja ...” - do dnia 20 października 2006 r., z 61 podmiotami utrzymującymi trzodę chlewną, charakteryzowanymi, na podstawie szacunków, jako gospodarstwa wielkotowarowe, o wielkości ekonomicznej ponad 200 ESU³⁹,

³⁹ ESU (European Size Unit) odpowiada 1.200 euro całkowitej kwoty standardowej nadwyżki bezpośredniej określającą wielkość ekonomiczną gospodarstwa. Wartość powyżej 200 ESU, jak wynika z szacunków MRiRW, jest dolnym progiem określającym wielkość ekonomiczną dla fermy wielkotowarowej posiadającej minimum 750 stanowisk dla macior. Dolny próg wielkości ekonomicznej dla określenia gospodarstwa posiadającego minimum 2.000 szt. stanowisk dla tuczników wynosiłby około 400 ESU. Ze względu na fakt, iż gromadzone przez ARiMR dane monitorowania nie wskazują, czy poszczególne gospodarstwa prowadzą cykl hodowlany otwarty, czy też zamknięty, przyjęto jako próg 200 ESU.

zostały zawarte umowy na kwotę 15.581,0 tys. zł. W ramach działania 6 PROW „Dostosowanie gospodarstw rolnych do standardów Unii Europejskiej” wypłacono w 2005 r. 10.825 tys. zł.

Nie wszystkie wielkoprzemysłowe fermy zostały w latach 2004 – 2005 objęte kontrolą IOŚ w zakresie posiadania obowiązujących planów nawożenia, będących podstawą kontroli prawidłowości zagospodarowania nawozów naturalnych. W odniesieniu do liczby ferm znajdujących się w wykazie GIOŚ, plany takie posiadały w 2004 r. zaledwie 32 podmioty (28,3%), w 2005 roku 88 (84,6%), a w okresie od początku roku do 17 października 2006 r. - 64 podmioty (54,7%). Pomimo tego, w latach 2004 i 2005 nie zostało skontrolowanych przez IOŚ odpowiednio 40,7% i 25% ferm wielkoprzemysłowych, a kontrole przeprowadzane w tym zakresie sprowadzały się do porównania ilości zastosowanej gnojowicy, wykazanej w dokumentacji prowadzonej przez podmiot, z planami nawożenia pozytywnie zaopiniowanymi przez okręgowe stacje chemiczno-rolnicze.

Według NIK, brak w dużej części ferm planów nawożenia, uwzględniających zagospodarowanie nawozów naturalnych w połączeniu z brakiem kontroli wszystkich instalacji wymagających pozwolenia zintegrowanego, a także przyjętą metodą kontroli⁴⁰ powodował, że IOŚ nie realizowała w pełni przepisów ustawy o nawozach i nawożeniu⁴¹ odnośnie prawidłowości zagospodarowania płynnych nawozów naturalnych.

W **woj. wielkopolskim** badaniom kontrolnym nie była poddawana faktyczna realizacja planów nawożenia posiadanych przez fermy w zakresie: stosowanych technologii rozlewu (poza jednym przypadkiem), dawek gnojowicy i terminów rozlewu. Nie kontrolowano nabywców nieprzetworzonych nawozów naturalnych, a kontrolerzy IOŚ nie ustalali, czy właściciele gruntów, którym fermy przekazywały gnojowicę do wykorzystania rolniczego dysponowali planami nawożenia. W trakcie wykonywanych kontroli ferm w 2004 r. ustalana była co prawda ilość, sposób gromadzenia i rozdysponowania gnojowicy i gnojówki, ale bez jej weryfikacji, z uwagi na brak opracowanych lub zaopiniowanych planów nawożenia w blisko 40% kontrolowanych podmiotów.

Wojewódzki Inspektor Ochrony Środowiska w Poznaniu w odpowiedzi na wystąpienie pokontrolne NIK zadeklarował, że kontrole ferm będą rozszerzone o realizację planów nawożenia także wśród nabywców gnojowicy.

W jednym przypadku (**woj. wielkopolskie**), NIK stwierdziła, że interwencyjna kontrola w sprawie nadmiernego stosowania gnojowicy została przeprowadzona zbyt późno, co uniemożliwiło ustalenie winnych dokonanego zanieczyszczenia rzeki i stawów karpiovych.

Inspektor ds. ochrony środowiska Urzędu Miasta i Gminy Międzychód, przeprowadzający w dniu 22 sierpnia 2005 r. oględziny zanieczyszczonej Strugi Miłostowskiej, stwierdził, że:

„(...) w korycie rowu nie płynie woda, lecz śmierdząca ciecz o zapachu gnojówki. Nurt strugi jest słaby, z uwagi, że jest mocno zagęszczony. (...) można stanowczo stwierdzić, że przyległe grunty do fermy są już tak nasyczone gnojówką, że nie przyjmują już jej więcej. A gnojówka w dalszym ciągu jest

⁴⁰ Polegającą na porównaniu planu nawożenia z prowadzoną przez podmiot dokumentacją o rozdysponowaniu gnojowicy.

⁴¹ Dz. U. z 2000 r. Nr 89, poz. 991 ze zm.

rozprowadzana na grunty – spływając do zamulonych rowów mających w przeszłości odbieranie wód opadowych i dalej do biegnącej Strugi Miłostowskiej, która płynie przez duże stawy karpiowe (...). Po udaniu się do wsi Miłostowo (...) zastałem w trakcie pracy rozpryskiwacz gnojówki. Rozpryskiwacz ten moim zdaniem nie rozprasa gnojówki, tylko ją cały czas rozlewa w jedno miejsce, dowodem na to są istniejące bajora wokół narzędzia.”.

Pomimo natychmiastowej interwencji Burmistrza Międzychodu, sugerującej dokonanie zanieczyszczenia przez fermę w Miłostowie, w wyniku którego w stawie we wsi Krzyżówko zatrute zostały wpuszczone tam ryby, Wojewódzki Inspektor Ochrony Środowiska w Poznaniu przeprowadził kontrolę fermy w Miłostowie dopiero w grudniu 2005 r. Było to w ocenie NIK działanie nierzetelne. Z ustaleń kontroli wynika, iż jednym z powodów takiego opóźnienia było to, iż pismo Burmistrza „nie zawierało wniosku o natychmiastową reakcję. Wniosek nie dotyczył także poważnej awarii w rozumieniu ustawy Prawo ochrony środowiska.”.

Kontrola fermy w Miłostowie nie stwierdziła nieprawidłowości w zakresie postępowania z gnojowicą. Ferma posiadała pozytywnie zaopiniowany plan nawożenia, harmonogram nawożenia gnojowicą oraz pisemną umowę o przekazywaniu gnojowicy w celu bezpośredniego rolniczego wykorzystania. Harmonogram nie przewidywał nawożenia pól gnojowicą w dniu 22 sierpnia 2005 r. W dniu 19 stycznia 2006 r. WIOŚ przedstawił Urzędowi Miasta i Gminy Międzychód ustalenia kontroli oraz poinformował, że zgodnie z harmonogramem nawożenia, w okresie od 25 kwietnia do 23 sierpnia 2005 r. ferma nie nawoziła pól gnojowicą, a „nawożenie pól gnojowicą rozpoczęto 24 sierpnia 2005 r., a więc po zaobserwowanym zanieczyszczeniu stawu we wsi Krzyżówko.”

W trakcie kontroli, pracownik Inspektoratu nie przeprowadził czynności wyjaśniających, czy ferma prowadziła nawożenie gnojowicą w okresie wskazanym przez Burmistrza Międzychodu, potwierdzonym notatką inspektora z Urzędu Miasta w Międzychodzie. Harmonogram nawożenia wskazywał m.in. termin, nr pola, rodzaj uprawy i dawkę gnojowicy, natomiast nie potwierdzał wykonanych faktycznie czynności nawożenia gnojowicą.

W trakcie kontroli w **woj. dolnośląskim**, w 2 fermach stwierdzono niekompletność lub brak ewidencji stosowania nawozów naturalnych. Powodowało to brak możliwości jednoznacznego ustalenia, czy zastosowana w ciągu roku dawka nawozów naturalnych na poszczególnych polach nie zawiera więcej niż 170 kg/ha azotu w czystym składniku.

W **woj. opolskim** nie objęto kontrolą realizacji planu nawożenia 1.919 ha gruntów wydzierżawionych przez podmiot do wywozu gnojowicy, uzasadniając to m.in. brakiem skarg i interwencji dotyczących nieprawidłowości w zakresie ochrony środowiska spowodowane działalnością fermy.

Dokonywanie podziałów instalacji

Kontrola NIK stwierdziła, iż w 4 przypadkach (w **woj. kujawsko-pomorskim, wielkopolskim i warmińsko-mazurskim**) poprzez wydzierżawienie lub darowiznę części obiektów produkcyjnych członkom rodzin, instalacje te (z uwagi na mniejszą, po dokonanych podziale, liczbę stanowisk dla świń o wadze powyżej 30 kg) uniknęły obowiązku posiadania pozwolenia zintegrowanego. Na przykład:

W gospodarstwie rolnym F. M. woj. wielkopolskie wskutek dokonania darowizny na rzecz córki części nieruchomości zabudowanej budynkiem chlewni, liczba stanowisk dla świń powyżej 30 kg została rozdzielona z 2.500 na 1.000 i 1.500. W wyniku tego instalacje hodowli lub chowu trzody chlewnej nie przekraczają ilości stanowisk podlegających obowiązkowi posiadania pozwolenia zintegrowanego; w innym przypadku Mazowiecki Urząd Wojewódzki przyjął odmienny sposób postępowania uznając, że w przypadku zawarcia umowy przez dwóch braci o rozdzielnym użytkowaniu czterech chlewni w fermie trzody chlewnej w D. o łącznej liczbie stanowisk dla 2.960 świń o wadze powyżej 30 kg, chlewnie te powiązane są technologicznie i stanowią jedną instalację, a parametry chlewni kwalifikują ją do instalacji wymagających pozwolenia zintegrowanego. W wyniku takiego stanowiska, Inspekcja Ochrony Środowiska zakwalifikowała tę fermę, wg stanu na 30 czerwca 2006 r., do ferm podlegających obowiązkowi posiadania pozwolenia zintegrowanego.

3.2.1.2.2. Wykonywanie nadzoru przez Inspekcję Weterynaryjną

W ocenie NIK, nadzór Inspekcji Weterynaryjnej nad wielkoprzemysłowymi fermami trzody chlewnej był nieskuteczny, a działania z nim związane, w części dotyczącej przepływu informacji oraz prowadzenia kontroli, były nierzetelne.

Główny Lekarz Weterynarii nie zorganizował systematycznego przepływu informacji pomiędzy powiatowymi i wojewódzkimi lekarzami weterynarii oraz Głównym Inspektoratem Weterynarii o zawartych w rejestrach podmiotach nadzorowanych utrzymujących zwierzęta gospodarskie, a także informacji o zmianach w tym zakresie⁴². Skutkiem tego GLW nie otrzymywał na bieżąco danych o tych podmiotach, w tym pełnej, bieżącej informacji o liczbie ferm trzody chlewnej wraz z ilością stanowisk dla zwierząt.

Działanie takie, zdaniem NIK, nie pozwalało Głównemu Lekarzowi Weterynarii na weryfikację obowiązku prowadzenia rejestrów przez powiatowych lekarzy weterynarii, a tym samym, sprawowanie pełnej kontroli nad ochroną zdrowia zwierząt oraz bezpieczeństwem produktów pochodzenia zwierzęcego.

Pośród 13 kontrolowanych PIW, w 8 (około 62%) rejestry takie nie były prowadzone.

Przy sporządzaniu doraźnych informacji o liczbie wielkoprzemysłowych ferm trzody chlewnej IW posługiwała się m.in. danymi z Systemu Identyfikacji i Rejestracji Zwierząt (IRZ), które były niezgodne ze stanem faktycznym⁴³. Jednocześnie, pomimo uprawnień wynikających z art. 29 ustawy z dnia 2 kwietnia 2004 r. o systemie identyfikacji i rejestracji zwierząt⁴⁴, IW nie weryfikowała znajdujących się w IRZ danych liczbowych.

W 5 fermach, kontrole przeprowadzone przez Inspekcję Weterynaryjną pod kierownictwem NIK wykazały różnice pomiędzy zaewidencjonowaną w IRZ i faktyczną liczbą zwierząt, sięgające 95 tysięcy sztuk.

⁴² Zostało to także opisane w rozdziale 3.2.1.1 informacji.

⁴³ System IRZ również negatywnie został oceniony w zakresie identyfikacji i rejestracji bydła – Informacja o wynikach kontroli funkcjonowania systemu identyfikacji i rejestracji zwierząt na terenie województwa małopolskiego dla zapewnienia bezpieczeństwa sanitarno-weterynaryjnego (Nr ewidencyjny 146/2006/P06134/LKR).

⁴⁴ Dz. U. Nr 91, poz. 872 ze zm.

Informacje przesyłane przez IW z **woj. dolnośląskiego, wielkopolskiego, kujawsko-pomorskiego**, odnośnie liczby wielkoprzemysłowych ferm, oparte o dane z systemu IRZ były niezgodne z rzeczywistością. Na przykład:

Kujawsko-Pomorski Wojewódzki Lekarz Weterynarii w 2006 r. na podstawie m.in. danych PIW w Inowrocławiu, pochodzących z bazy danych ARiMR, przesłał do GIW wykazy ferm trzody chlewnej obejmujące 3 obiekty niespełniające kryteriów określonych przez GLW (2.000 stanowisk trzody chlewnej pow. 30 kg lub 750 macior).

Wprowadzony od maja 2006 r. dostęp dla upoważnionych pracowników IW do Centralnej Bazy Danych (CBD) Systemu IRZ za pośrednictwem internetowej przeglądarki, nie był w pełni wykorzystywany przez powiatowych lekarzy weterynarii, w celu realizacji nadzoru nad bezpieczeństwem epizootycznym kraju oraz obrotu zwierzętami. ARiMR wykazała, że na dzień 15 września 2006 r., Powiatowa Inspekcja Weterynaryjna nie korzystała z dostępu do IRZ, za pomocą sieci Internet, w co najmniej 70 powiatach (ponad 20%)⁴⁵.

Z 745 lekarzy weterynarii, którym zostały przyznane indywidualne konta umożliwiające dostęp do CBD Systemu IRZ za pomocą przeglądarki internetowej, tylko 413 lekarzy dokonało przynajmniej jednego skutecznego zalogowania się do Systemu, a pozostałych 332, tj. prawie 45% lekarzy weterynarii, nie korzystało z przydzielonego im dostępu do Systemu IRZ za pomocą przeglądarki internetowej.

Przeprowadzone w latach 2004 - 2006 przez **Główny Inspektorat Weterynarii** kontrole wojewódzkich i powiatowych lekarzy weterynarii koncentrowały się na sprawdzeniu przestrzegania przepisów o ochronie zwierząt rzeźnych w trakcie uboju oraz w transporcie. W żadnej z 23 zaplanowanych i przeprowadzonych kontroli nie ujęto zagadnień dotyczących sposobu sprawowania nadzoru nad wielkoprzemysłowymi fermami trzody chlewnej. W okresie tym została przeprowadzona tylko jedna kontrola doraźna, obejmująca powyższy zakres.

W ocenie NIK, działanie takie wskazuje na niepełną realizację przez **Głównego Lekarza Weterynarii** zadań kontrolnych i nierzetelną realizację postanowień ustawy o Inspekcji Weterynaryjnej, zgodnie z którą Główny Lekarz Weterynarii jest zobligowany do koordynowania i kontrolowania wykonywania zadań przez wojewódzkich i powiatowych lekarzy weterynarii. Konieczność prowadzenia kontroli dotyczących sposobu nadzorowania przez powiatowych i wojewódzkich lekarzy weterynarii wielkoprzemysłowych ferm trzody chlewnej uzasadniają wyniki kontroli 13 ferm, przeprowadzonych przez Inspekcję Weterynaryjną pod kierownictwem NIK.

Niewystarczający był nadzór **wojewódzkich lekarzy weterynarii nad powiatowymi lekarzami weterynarii**. Spośród 7 kontrolowanych WIW w 4 nie wyegzekwowano od powiatowych lekarzy weterynarii objęcia nadzorem, wszystkich, będących w ich ewidencji, wielkoprzemysłowych ferm trzody chlewnej.

⁴⁵ Usługa dostępu do systemu IRZ poprzez sieć Internet została udostępniona od 7 marca 2006 r. – Informacja o wynikach kontroli funkcjonowania systemu identyfikacji i rejestracji zwierząt na terenie województwa małopolskiego dla zapewnienia bezpieczeństwa sanitarno-weterynaryjnego (Nr ewidencyjny 146/2006/P06134/LKR).

W okresie od 1 stycznia 2004 r. do 30 czerwca 2006 r., w **woj. kujawsko-pomorskim** skontrolowano tylko 14 z 23 funkcjonujących ferm, w **woj. zachodniopomorskim** 20 z 33 ferm, w **woj. dolnośląskim** 7 z 9 ferm, a w **woj. wielkopolskim** 22 z 36 ferm.

Kontrole ferm nie zostały zrealizowane, pomimo że Główny Lekarz Weterynarii, w celu ujednolicenia i usprawnienia nadzoru nad m.in. fermami trzody chlewnej przez powiatowych lekarzy weterynarii, wydał stosowną instrukcję postępowania⁴⁶ oraz określił procedury kontrolne⁴⁷.

W wytycznych w sprawie typowania gospodarstw utrzymujących zwierzęta, ze szczególnym uwzględnieniem gospodarstw utrzymujących m.in. świnie, do kontroli w zakresie dobrostanu zwierząt GLW zalecił dobór celowy z uwzględnieniem m.in. wielkości pogłowia i obligatoryjną kontrolę gospodarstw utrzymujących powyżej 10 loch.

Zdaniem NIK, nieprawidłowości stwierdzone w fermach podczas kontroli dokonanej przez IW uzasadniają konieczność prowadzenia stałych, systematycznych kontroli wszystkich wielkoprzemysłowych ferm trzody chlewnej w celu ochrony zdrowia zwierząt, przekładającego się w konsekwencji na bezpieczeństwo produktów pochodzenia zwierzęcego i zapewnienie ochrony zdrowia publicznego.

W 2 przypadkach, ферmy trzody chlewnej (z tego jedna o charakterze wielkoprzemysłowym) rozpoczęły prowadzenie działalności bez powiadomienia służb weterynaryjnych.

Na terenie powiatu szczecineckiego przez okres kilku miesięcy działały dwie ферmy trzody chlewnej (w Białym Dworze na ok. 5.000 szt. i w Liszkowie na ok. 650 szt.), które rozpoczęły działalność bez powiadamiania PIW. Po uzyskaniu informacji o funkcjonowaniu ферmy w Białym Dworze, PLW zawiadomił Prokuraturę Rejonową w Szczecinku o podejrzeniu popełnienia przestępstwa. W wyniku działań PLW obie ферmy zgłosiły rozpoczęcie działalności. Po sprzedaży tuczników ферma w Białym Dworze zakończyła działalność, a Prokuratura Rejonowa umorzyła dochodzenie w powyższej sprawie.

Kontrole przeprowadzane przez **powiatowe inspektoraty weterynarii** w ramach nadzoru nad fermami trzody chlewnej nie zawsze prowadzone były rzetelnie. Spośród 13 kontrolowanych, w 4 PIW w **Piotrkowie Trybunalskim, Kościerzynie, Świeciu nad Wisłą i Szczecinku** stwierdzono przypadki nieokreślania terminów usunięcia stwierdzanych nieprawidłowości, nieegzekwowania zaleceń, nieprzeprowadzania kontroli sprawdzających i niewydawania w tym zakresie decyzji⁴⁸. Podobne nieprawidłowości w nadzorze nad fermami stwierdziły kontrole prowadzone przez **wojewódzkie inspektoraty weterynarii w Gdańsku i Bydgoszczy**. Na przykład:

- Powiatowy Lekarz Weterynarii w **Szczecinku** nie określał terminu usuwania poszczególnych uchybień i nie nakładał obowiązku powiadamiania o sposobie realizacji wniosków.

⁴⁶ Przy przeprowadzaniu kontroli gospodarstw utrzymujących zwierzęta pod względem dobrostanu oraz raportowania o przeprowadzonych kontrolach.

⁴⁷ Obowiązujące przy kontroli zagospodarowania ubocznych produktów pochodzenia zwierzęcego. GLW opracował krajowy plan kontroli urzędowej środków żywienia zwierząt oraz listy kontrolne „SPIWET” wykorzystywane w kontrolach wielkoprzemysłowych ferm trzody chlewnej.

⁴⁸ W latach 2004-2006 I półrocze, 13 PIW (kontrolowanych przez NIK) przeprowadziło, w leżących na ich terenie działania 31 wielkoprzemysłowych fermach trzody chlewnej, 142 kontrole i w tym okresie wydało 70 decyzji nakazujących usunięcie uchybień dotyczących prowadzonej działalności oraz 21 decyzji w sprawie usunięcia uchybień związanych z eksploatacją budynków inwentarskich.

- PLW w **Świeciu n/Wisłą** nie zapewnił właściwego nadzoru na prawidłowym żywieniu zwierząt, czego konsekwencją było stosowanie przy produkcji pasz w zakładzie w Kraplewicach siarczanu miedzi i tlenku cynku, zabronionych przepisami prawa europejskiego⁴⁹.
- Wojewódzki Inspektorat Weterynarii w **Gdańsku** w trakcie prowadzonych kontroli ustalił, że powiatowi lekarze weterynarii nie prowadzili kontroli sprawdzających, a w części protokółów nie określono terminu realizacji zaleceń pokontrolnych. Kontrole przeprowadzone przez WIW w **Bydgoszczy** ujawniły, że w 4 kontrolowanych przez plw fermach nie wydano decyzji, zaleceń lub nie prowadzono kontroli sprawdzających, pomimo stwierdzonych nieprawidłowości. PLW w **Nakle** 5-krotnie kontrolował fermę trzody w Konstantynowie i nie wyegzekwował zaleceń, nie wydał żadnej decyzji administracyjnej, pomimo stwierdzenia poważnych zaniedbań. Ponadto właściciel bez stosownych uprawnień sam prowadził leczenie zwierząt, pozyskując nielegalnie leki. Dopiero w październiku 2006 r. - w trakcie kontroli NIK - w powyższej sprawie skierowano zawiadomienie do Prokuratury Rejonowej w Nakle.

Nierzetelne przeprowadzanie kontroli ferm wykazały również wyniki kontroli przeprowadzonych przez inspektorów WIW pod kierownictwem NIK, stwierdzające nieprawidłowości niewykazywane we wcześniejszych kontrolach plw.

W kontrolowanej fermie na terenie PIW w **Miliczu** stwierdzono: brak sygnalizacji awarii systemu wentylacji, niedostateczną zdolność gromadzenia gnojowicy, brak planów deratyzacji, niezabezpieczone magazyny do przechowywania środków żywienia zwierząt. Nieprawidłowe prowadzenie dokumentacji leczenia zwierząt stwierdzono w PIW w **Gołdapi, Międzychodzie, Lesznie, Złotorzy, i Piotrkowie Trybunalskim**.

W 5 spośród 13 objętych kontrolą powiatowych inspektoratów weterynarii nie kontrolowano i nie poddawano ocenie niektórych obszarów zagadnień występujących na fermach trzody chlewnej. Na przykład:

- W PIW w **Miliczu, Kościerzynie i Świeciu n/Wisłą** nie kontrolowano ferm pod kątem prawidłowości rejestracji i identyfikacji zwierząt; w PIW w **Międzychodzie i Świeciu n/Wisłą** prawidłowości żywienia trzody chlewnej.
- Pomimo braku specjalistycznych urządzeń pomiarowych Powiatowy Lekarz Weterynarii w **Inowrocławiu**, w protokołach kontrolnych SPIWET podawał, że warunki utrzymania zwierząt w zakresie oświetlenia, hałasu i szkodliwych gazów odpowiadały wymaganiom.

Kontrola NIK wykazała sprawowanie urzędowego nadzoru nad fermą przez lekarza weterynarii świadczącego w niej jednocześnie usługi weterynaryjne.

Czynności nadzorcze urzędowego lekarza weterynarii w fermie na terenie PIW w **Piotrkowie Trybunalskim** w imieniu PLW sprawował lekarz weterynarii nieposiadający stosownego upoważnienia. W ocenie NIK było to działanie niezgodne z ustawą z 29 stycznia 2004 r. o Inspekcji Weterynaryjnej, która nie przewiduje przekazywania wyznaczonym lekarzom weterynarii, niebędącymi pracownikami Inspekcji, sprawowania nadzoru nad miejscami utrzymania zwierząt gospodarskich. Według NIK, łączenie takich funkcji stwarza możliwość powstania mechanizmu korupcjogennego w postaci konfliktu interesów.

⁴⁹ Rozporządzenie WE nr 1831/03 Parlamentu Europejskiego i Rady z 22 sierpnia 2003 r. w sprawie dodatków stosowanych w żywieniu zwierząt.

3.2.1.2.3. Wykonywanie nadzoru przez Państwową Inspekcję Sanitarną

Trzynaście skontrolowanych powiatowych stacji sanitarno-epidemiologicznych (PSSE) posiadało w swojej ewidencji łącznie 31 wielkostadnych ferm trzody chlewnej. W ramach prowadzonego nadzoru w latach 2004-2006 (I półrocze) PSSE przeprowadziły łącznie 127 kontroli ferm, tj. średnio ponad czterokrotnie kontrolowano jedną fermę. W wyniku przeprowadzonych kontroli, państwowi powiatowi inspektorzy sanitarni wydali łącznie 14 decyzji administracyjnych dotyczących usunięcia stwierdzonych nieprawidłowości.

W ocenie NIK, nadzór Państwowej Inspekcji Sanitarnej nad wielkoprzemysłowymi fermami trzody chlewnej był nieskuteczny i prowadzony nierzetelnie.

Nie wszystkie fermy trzody chlewnej, będące w ewidencji inspekcji sanitarnej, objęte zostały nadzorem. W powiatach **szczecineckim i inowrocławskim** państwowi powiatowi inspektorzy sanitarni nie objęli kontrolą łącznie 5 wielkoprzemysłowych ferm, gdyż jak wynikało z wyjaśnień, nie zostały zgłoszone do PIS, stosownie do art. 209 Kodeksu pracy. Na przykład:

- *Na terenie powiatu **szczecineckiego** nadzorowano tylko 3 wielkoprzemysłowe fermy trzody chlewnej. W tym okresie Inspekcja Weterynaryjna na terenie powiatu nadzorowała 6 takich ferm. Na zaniechanie prowadzenia czynności kontrolnych w 2005 i 2006 r. wpłynął fakt niewyznaczenia przez firmę prowadzącą fermę osoby, która powinna być obecna podczas wykonywania zadań kontrolnych. Według NIK, zaistniała sytuacja nie może wpływać na uprawnienia do przeprowadzania kontroli przez Państwowego Powiatowego Inspektora Sanitarnego w Szczecinku, które wynikają z art. 25 ustawy z dnia 14 marca 1985 r. o Państwowej Inspekcji Sanitarnej⁵⁰.*
- *Ponadto PPIS w **Szczecinku** wydał pozwolenie na użytkowanie zbiornika na gnojowicę na jednej z ferm trzody chlewnej, nieujętej w ewidencji i pomimo wiedzy o jej istnieniu, nie objął jej nadzorem sanitarnym.*

W ramach prowadzonego nadzoru, działania podejmowane przez PSSE w celu usuwania nieprawidłowości nie były w pełni skuteczne.

W 5 skontrolowanych powiatowych stacjach sanitarno-epidemiologicznych w **Piotrkowie Trybunalskim, Kościerzynie, Złotoryi, Świeciu n/Wisłą i Miliczu** nie nakazywano usuwania stwierdzonych nieprawidłowości lub nie egzekwowano zaleceń pokontrolnych. Na przykład:

*Kontrola fermy w Niechcicach przeprowadzona w 2004 r. przez PSSE w **Piotrkowie Trybunalskim** wykazała brak aktualnych wyników pomiaru czynników szkodliwych w środowisku pracy i stosownej dokumentacji - rejestru i kart badań. Nieprawidłowość ta wystąpiła również we wrześniu 2006 r. w kontroli przeprowadzonej przez Państwowego Wojewódzkiego Inspektora Sanitarnego w **Łodzi**;*

*W trakcie kontroli przeprowadzonych przez PSSE w **Kościerzynie** 2-krotnie ustalano, że Gospodarstwo Rolne J.A.K. w Niedamowie nie posiadało uzgodnień dotyczących zagospodarowania gnojowicy. Do dnia kontroli NIK, brak było w Stacji wiedzy o usunięciu powyższej nieprawidłowości;*

*PSSE w **Złotoryi**, pomimo stwierdzenia naruszenia przepisów BHP w trakcie kontroli fermy trzody chlewnej, nie wydała decyzji nakazujących usunięcie ich w określonym terminie.*

⁵⁰ Dz. U. z 1998 r. Nr 90, poz. 575 ze zm.

W 6 kontrolowanych stacjach sanitarno-epidemiologicznych (**Giżycku, Gołdapi, Międzychodzie, Lesznie, Świeciu n/Wisłą i Szczecinku**) zaniechano przeprowadzania kontroli ferm pod względem niektórych zagadnień. Na przykład:

- W PSSE w **Giżycku, Gołdapi, Międzychodzie, Lesznie i Szczecinku** nie przeprowadzano kontroli ferm w zakresie uciążliwości zapachowej, hałasowej oraz wpływu ferm na życie i zdrowie okolicznych mieszkańców.
- PSSE w **Międzychodzie** nie kontrolowała jakości wody, a PSSE w **Szczecinku** nie prowadziła badań wody ze studni przydomowych w pobliżu istniejących ferm.

3.2.1.2.4. Kontrole wykonywane przez Główny Urząd Nadzoru Budowlanego w starostwach powiatowych i powiatowych inspektoratach nadzoru budowlanego

W trakcie kontroli zbadano przestrzeganie prawa budowlanego w postępowaniach administracyjnych z zakresu nadzoru budowlanego w sprawach dotyczących ferm trzody chlewnej.

W 7 spośród kontrolowanych powiatowych inspektoratów nadzoru budowlanego (PINB), w 10 sprawach zostały stwierdzone naruszenia przepisów prawa budowlanego polegające głównie na:

- niezgodnym z ustawą - Prawo budowlane działaniu po stwierdzeniu wybudowania obiektu inwentarskiego bez wymaganego pozwolenia na budowę (PINB w **Piotrkowie Trybunalskim**).

*Powiatowy Inspektor Nadzoru Budowlanego w **Piotrkowie Trybunalskim** bezpodstawnie nie zakwalifikował prowadzenia robót budowlanych na fermie (odbudowę budynku po pożarze) jako przypadku samowoli budowlanej, pomimo że zgodnie z art. 3 pkt 6 Prawa budowlanego przez budowę należy rozumieć także odbudowę obiektu budowlanego;*

- niewłaściwie przeprowadzanych kontrolach obiektów, bowiem:
 - w protokołach kontroli nie znalazły się zapisy o dokonaniu okresowego sprawdzenia stanu technicznego obiektów inwentarskich fermy (PINB w **Kościerzynie i Inowrocławiu**);*
 - bezpodstawnie nałożono obowiązek założenia księgi obiektu budowlanego oraz nałożono obowiązek uzupełnienia protokołów z okresowych kontroli pięcioletnich o wpisy dotyczące zdatności obiektów do użytkowania (PINB w **Lesznie**);*
- nie podjęto postępowania w sprawie odpowiedzialności zawodowej względem kierownika budowy, w związku z niewykonaniem warunków określonych w decyzji o pozwoleniu na budowę (PINB w **Inowrocławiu**).

Stwierdzone w 8 powiatowych inspektoratach nadzoru budowlanego naruszenia KPA w postępowaniach administracyjnych dotyczyły braków w dokumentacji prowadzonych spraw dat pism, podpisów odbioru i przyjęcia dokumentów, stosowania niewłaściwej podstawy prawnej.

W 8 spośród kontrolowanych 13 starostw powiatowych w 20 sprawach zostały stwierdzone naruszenia przepisów prawa budowlanego. Polegały one głównie na:

- niezgodności treści decyzji starosty o pozwoleniu na budowę z treścią decyzji o warunkach zabudowy,
- niewydaniu decyzji o odmowie zatwierdzenia projektu budowlanego i udzieleniu pozwolenia na budowę, pomimo że w wyznaczonym przez organ terminie inwestor nie przedłożył wszystkich wymaganych dokumentów,
- wydawaniu decyzji sprzecznych z decyzjami PINB na skutek wzajemnego nieprzekazywania kopii wydanych rozstrzygnięć,
- niekompletnej dokumentacji, w tym braku dokumentów umożliwiających ocenę prawa zachowania reprezentacji inwestora przez osobę podpisującą wniosek.

W 9 starostwach, w postępowaniu administracyjnym z zakresu administracji architektoniczno-budowlanej dotyczących wielkoprzemysłowych ferm, stwierdzono naruszenia Kodeksu postępowania administracyjnego.

3.2.1.2.5. Współpraca pomiędzy inspekcjami dotycząca wielkoprzemysłowych ferm trzody chlewnej

Pomimo przeprowadzonych w latach 2004 - 2006 (I półrocze) przez Inspekcję Ochrony Środowiska, wspólnie z Inspekcją Weterynaryjną i Państwową Inspekcją Sanitarną 32 kontroli ferm wielkoprzemysłowych, współpraca pomiędzy inspekcjami była niedostateczna. W szczególności, Inspekcja Ochrony Środowiska nie podjęła wystarczających działań dla ustalenia liczby ferm i podjęcia działań kontrolnych w zakresie przestrzegania przez nie przepisów ochrony środowiska.

Główny Inspektorat Ochrony Środowiska nie zapewnił skutecznego przepływu informacji pomiędzy organami IOŚ o liczbie ferm i przestrzeganiu przez nie obowiązku posiadania zintegrowanych pozwoleń na prowadzenie instalacji do chowu i hodowli trzody chlewnej⁵¹.

W latach 2004 – 2005 wojewódzcy inspektorzy ochrony środowiska (wielkopolski, pomorski i mazowiecki) nie przekazali GIOŚ informacji o 3 takich instalacjach, pomimo że były one w tym okresie kontrolowane.

Główny Inspektorat Ochrony Środowiska nie doprowadził też do nawiązania skutecznej współpracy pomiędzy wojewódzkimi inspektoratami ochrony środowiska, Inspekcją Weterynaryjną oraz innymi podmiotami, w tym Krajową Stacją Chemiczno-Rolniczą (KSChR), dla pozyskiwania informacji o instalacjach do chowu i hodowli trzody chlewnej wymagających pozwolenia zintegrowanego.

Dopiero w 2006 r. Główny Inspektor Ochrony Środowiska polecił wojewódzkim inspektorom ochrony środowiska nawiązanie ścisłej współpracy z wojewódzkimi lekarzami weterynarii w zakresie wzajemnej wymiany informacji o zdolności produkcyjnej funkcjonujących i powstających instalacjach do chowu i hodowli trzody chlewnej.

Współpraca obu inspekcji nie była skutecznie realizowana, pomimo że w 2006 r. także Główny Lekarz Weterynarii polecił wojewódzkim lekarzom weterynarii, wspólnie z wojewódzkimi inspektoratami ochrony środowiska, uzgodnienie różnic dotyczących danych

⁵¹ W obiektach powyżej 2000 stanowisk dla świń o wadze ponad 30 kg; powyżej 750 stanowisk dla macior – według pkt. 6.8b i c załącznika do ww. rozporządzenia Ministra Środowiska.

na temat liczby ferm oraz ustalenie zasad przekazywania właściwym wojewódzkim inspektorom ochrony środowiska kwartalnych informacji o liczbie i wydajności ferm wpisanych do rejestrów prowadzonych przez powiatowych lekarzy weterynarii, a także o bieżących zmianach w rejestrach w zakresie tych podmiotów.

Po zakończeniu kontroli NIK, Główny Inspektor Ochrony Środowiska podjął prace nad ostatecznym sfinalizowaniem porozumienia z Głównym Lekarzem Weterynarii o wzajemnym, systematycznym przekazywaniu pomiędzy inspekcjami informacji o lokalizacji ferm wielkoprzemysłowych.

Wojewódzkie inspektoraty ochrony środowiska, w latach 2004-2005, wskutek braku należytej współpracy z innymi inspekcjami i organami administracji, nie posiadały informacji o wszystkich funkcjonujących wielkoprzemysłowych fermach trzody chlewnej.

W kontroli stwierdzono, że w latach 2004–2005, IOŚ nie posiadała takich informacji o 8 instalacjach do chowu i hodowli trzody chlewnej. Instalacje te zostały objęte kontrolą dopiero w 2006 r. Informacje o 4 z nich IOŚ uzyskała z Głównego Inspektoratu Weterynarii, a pozostałe z urzędów wojewódzkich i w wyniku skargi na funkcjonowanie fermy.

Spośród 7 kontrolowanych wojewódzkich inspektoratów ochrony środowiska, niewłaściwa współpraca w zakresie pozyskiwania i weryfikacji danych o liczbie wielkoprzemysłowych ferm miała miejsce głównie w **woj. wielkopolskim i zachodniopomorskim**.

W **woj. wielkopolskim**, według informacji posiadanych przez WIOŚ, w dniu 30 czerwca 2006 r., na terenie województwa wielkopolskiego działało 19 wielkoprzemysłowych ferm trzody chlewnej zobowiązanych do posiadania pozwolenia zintegrowanego, z czego informacje o funkcjonowaniu 2 ferm WIOŚ uzyskał od Inspekcji Weterynaryjnej. Według Wojewódzkiego Inspektoratu Weterynarii w Poznaniu na koniec marca 2006 r. na terenie województwa działało 38 takich ferm. Nie wszystkie z nich, do czasu zakończenia kontroli NIK, zostały zweryfikowane przez WIOŚ pod względem obowiązku posiadania pozwolenia zintegrowanego.

W **woj. zachodniopomorskim**, do czasu kontroli NIK, nie dokonano uzgodnienia zarówno liczby jak i wielkości tych ferm. Wykaz WIOŚ zawierał 23 fermy trzody chlewnej, natomiast w wykazie WIW ujęto 33 fermy trzody chlewnej. W wyniku podjętych przez WIOŚ w Szczecinie działań po zakończeniu kontroli NIK, polegających na określeniu zasad wymiany informacji z Wojewódzkim Inspektoratem Weterynarii, liczbę ferm trzody chlewnej podlegających obowiązkowi posiadania pozwolenia zintegrowanego skorygowano do 25 (według stanu na 31 grudnia 2006 r.).

Rozbieżności te były m.in. skutkiem różnej interpretacji liczby stanowisk i obsady zwierząt oraz różnych źródeł pozyskiwania danych, jak i celu sporządzenia wykazów.

W zestawieniu sporządzonym przez WIOŚ dla Urzędu Wojewódzkiego wykazane zostały 24 fermy zobligowane do posiadania pozwolenia zintegrowanego, z czego 2 nie były wykazane w ewidencji WIOŚ przekazanej do Głównego Inspektoratu Ochrony Środowiska, natomiast zostały wykazane w zestawieniu dla Urzędu Wojewódzkiego w Szczecinie. Jedna z tych ferm była w ewidencji Okręgowej Stacji Chemiczno-Rolniczej w Gorzowie Wielkopolskim, w związku z pozytywnie zaopiniowanym dla fermy planem nawożenia.

W latach 2004-2005 i w I półroczu 2006 r., 10 WIOŚ nie nawiązało współpracy z Agencją Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa i nie podjęło próby porównania posiadanych informacji z danymi Systemu Identyfikacji i Rejestracji Zwierząt dla weryfikacji posiadanych informacji o liczbie funkcjonujących ferm.

Niewykorzystanie przez IOŚ możliwości pozyskania informacji z wojewódzkich inspektoratów weterynarii jak i informacji z ARiMR o działających fermach wielkoprzemysłowych było w ocenie NIK działaniem nierzetelnym.

Współpraca Inspekcji Weterynaryjnej z inspekcjami i organami kontroli na terenie czterech kontrolowanych WIW (w **woj. łódzkim, pomorskim, dolnośląskim i zachodniopomorskim**) nie była zadowalająca, bowiem najczęściej ograniczona została do podpisania porozumienia o współpracy, bez dalszych konkretnych działań w tym zakresie.

W ocenie NIK, takie działania nie wypełniały postanowień art. 4 ustawy o Inspekcji Weterynaryjnej oraz art. 62 ustawy o ochronie zdrowia zwierząt. Na przykład:

- W **woj. łódzkim** współpraca ograniczona była do zawarcia w 2004 r. dwóch porozumień: z Państwowym Wojewódzkim Inspektorem Sanitarnym w Łodzi oraz Łódzkim Wojewódzkim Inspektorem Transportu Drogowego.
- **Dolnośląski** WLW nie zawierał porozumień o współpracy obejmującej nadzór nad wielkoprzemysłowymi fermami trzody chlewnej. W ramach porozumienia zawartego na szczeblu centralnym pomiędzy inspekcją weterynaryjną, inspekcją ochrony środowiska, państwową inspekcją sanitarną i inspekcją nadzoru budowlanego, w 2004 r. przeprowadzono kontrolę dwóch wytypowanych ferm. Od czasu tych kontroli jednostki nie współpracowały.

3.2.2. Funkcjonowanie wielkoprzemysłowych ferm trzody chlewnej

Kontrolą przeprowadzoną na zlecenie NIK przez Inspekcję Ochrony Środowiska, Inspekcję Weterynaryjną, Inspekcję Sanitarną oraz organy nadzoru budowlanego i organy skarbowe objęto 13 podmiotów utrzymujących wielkoprzemysłowe fermy trzody chlewnej, stosujące różne technologie produkcji.

W 8 fermach prowadzony był zamknięty cykl produkcji, 4 stosowały otwartą technologię chowu trzody chlewnej, zaś 1 technologię mieszaną. W większości ferm (9) stosowany był bezściółkowy system utrzymania zwierząt, w jednej stosowano system utrzymania na ściółce, a w 3 system mieszaną.

Najwyższa Izba Kontroli negatywnie ocenia nieprzestrzeganie w wielkoprzemysłowych fermach przepisów ochrony środowiska.

Spśród 12 ferm zobligowanych do posiadania pozwoleń zintegrowanych na prowadzenie instalacji do chowu lub hodowli trzody chlewnej, pozwolenia takie uzyskało jedynie 7 ferm. Cztery podmioty złożyły wnioski o ich wydanie i do zakończenia czynności kontrolnych nie uzyskały pozwoleń. W jednym przypadku, w **woj. kujawsko-pomorskim**, ferma nie została zobowiązana przez organy ochrony środowiska do uzyskania pozwolenia, pomimo że spełniała wymagania określone w pkt 6.8b załącznika do rozporządzenia Ministra Środowiska⁵². Dla jednej z kontrolowanych ferm, w **woj. warmińsko-mazurskim**,

⁵² Tzn. więcej niż 2000 stanowisk dla świń o wadze ponad 30 kg określone w rozporządzeniu z dnia 26 lipca 2002 r. w sprawie rodzajów instalacji mogących powodować znaczne zanieczyszczenia poszczególnych elementów przyrodniczych albo środowiska jako całości (Dz. U. Nr 122, poz. 1055).

posiadanie pozwolenia zintegrowanego nie było wymagane⁵³, z uwagi na wiek i masę ciała utrzymywanych zwierząt. W obiektach fermy było utrzymywanych ok. 9,9 tys. warchlaków (693 DJP)⁵⁴, wytwarzających ok. 16,8 tys. m³ gnojowicy⁵⁵.

Żaden z kontrolowanych podmiotów nie uzyskał pozwolenia zintegrowanego w przewidzianym ustawowo terminie⁵⁶. W 4 przypadkach wnioski zostały złożone już po terminie (od 1 miesiąca do 2 lat) przewidzianym na uzyskanie pozwolenia, a w przypadku 5 podmiotów wnioski zostały złożone w listopadzie i grudniu 2004 r.

W 6 fermach stwierdzono szereg naruszeń warunków pozwoleń zintegrowanych lub pozwoleń sektorowych, polegających na przekroczeniu ilości, rodzaju wytwarzanych odpadów i nieselektywnym ich gromadzeniu, zwiększonym zużyciu energii cieplnej i pasz, niewłaściwym postępowaniu ze ściekami, przekroczeniu emisji amoniaku, braku wnoszenia opłat za emisję zanieczyszczeń lub wnoszeniu opłat w zbyt małej wysokości, nieszczelności instalacji ściekowych. W wydanych zarządzeniach pokontrolnych wojewódzcy inspektorzy ochrony środowiska zobowiązali poszczególne podmioty do usunięcia stwierdzonych nieprawidłowości. Na przykład w fermie:

- *W woj. łódzkim*, w roku 2005, z powodu długotrwałej zimy przekroczono o 2,9 tony zużycie oleju opałowego określone w pozwoleniu zintegrowanym na 17 ton. Kontrolowana jednostka nie wykonywała wszystkich nałożonych pozwoleniem zintegrowanym obowiązków w zakresie poboru wód podziemnych i odprowadzania ścieków popłucznych ze stacji uzdatniania wody. Nie przeprowadzano także przeglądów eksploatacyjnych urządzeń odprowadzających i oczyszczających wody deszczowe przynajmniej raz na 6 miesięcy i nie odnotowano tego faktu w stosownej dokumentacji. W wyniku kontroli gospodarstwo, w związku z nieterminowym uzyskaniem pozwolenia zintegrowanego (w maju 2006 r.), zostało zobligowane do wniesienia na rachunek Marszałka Województwa Łódzkiego zaległych (za 2005 r. i za okres do końca maja 2006 r.), podwyższonych opłat za emisję zanieczyszczeń.
- *W woj. pomorskim*, w sierpniu 2006 r. przekroczona została 2-krotnie, średniodobowa ilość pobieranej wody. Wytworzono także niedopuszczone w pozwoleniu odpady, w tym odpady zawierające azbest. W 2005 r. o ok. 4% przekroczono dopuszczoną emisję amoniaku z pomieszczeń gospodarskich, jednak przez 8 miesięcy 2006 r. wyliczona emisja amoniaku wyniosła 98% rocznej, dopuszczzonej wielkości emisji.
- *W woj. zachodniopomorskim* stwierdzono brak przykrycia zbiorników na gnojowicę, nieselektywne gromadzenie i brak ewidencji części odpadów. Ponadto nie dostosowano stacji paliw do wymogów dotyczących wyposażenia i monitorowania stanów magazynowych

⁵³ Znajdująca się na terenie gospodarstwa instalacja do chowu lub hodowli świń o wadze do 30 kg należy zgodnie §1 pkt 1 ppkt d rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 10 maja 2005 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie określenia rodzajów przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko oraz szczegółowych uwarunkowań związanych z kwalifikowaniem przedsięwzięcia od sporządzenia raportu o oddziaływaniu na środowisko (Dz. U. z 2005 r., Nr 92, poz. 769) do instalacji podlegających obowiązkowi uzyskania pozwolenia na wprowadzanie gazów i pyłów do powietrza. W dniu 20 stycznia 2005 r. Wojewoda Warmińsko-Mazurski udzielił Spółce AGRI pozwolenia na wprowadzanie gazów i pyłów do powietrza z terenu Fermi w Radziejmach.

⁵⁴ Według przelicznika sztuk rzeczywistych na Duże Jednostki Przeliczeniowe wynoszącym 0,07.

⁵⁵ Według danych Instytutu Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa 1 warchlak wytwarza ok. 1,7 m³ gnojowicy.

⁵⁶ Do 30 kwietnia 2004 r. w przypadku ferm, które rozpoczęły działalność po dniu 30 października 2004 r. lub do 31 grudnia 2004 r. w przypadku ferm, które rozpoczęły działalność przed dniem 30 października 2004 r.

produktów naftowych. Nie przedstawiono aktualnych badań szczelności zbiorników magazynowych na olej napędowy i nie opracowano procedur na wypadek awarii instalacji.

Spośród 4 ferm, które nie posiadały tych pozwoleń, w 3, w **woj. zachodniopomorskim, dolnośląskim i pomorskim**, nie określono wielkości emisji gazów i wnoszenia stosownych opłat z tego tytułu oraz stwierdzono niewłaściwe postępowanie z odpadami i brak ich ewidencji. Na przykład w fermie:

- W **woj. zachodniopomorskim** nie określono wielkości emisji siarkowodoru i z tego tytułu nie wniesiono stosownych opłat.
- W **woj. dolnośląskim** magazynowano zużyte oleje bez zadaszenia i w miejscu częściowo nieutwardzonym, pokruszone płyty eternitowe były wymieszane z gruzem ceglanym, nie była prowadzona ilościowa i jakościowa ewidencja wytwarzanych odpadów, z wyjątkiem ewidencji padłych zwierząt i odpadów weterynaryjnych. Ponadto, za 2005 r., nie zostały sporządzone i przedłożone w Urzędzie Marszałkowskim Województwa Dolnośląskiego zbiorcze zestawienia danych o rodzaju i ilości odpadów. Gospodarstwo nie uwzględniło danych przyjętych do wyliczenia opłat za I półrocze 2006 r., przedłożonych Marszałkowi Województwa Dolnośląskiego, zwyczajki z tytułu odprowadzania do wód powierzchniowych wód opadowych i roztopowych oraz z tytułu magazynowania odpadów bez wymaganego pozwolenia zintegrowanego.

Wojewódzcy inspektorzy ochrony środowiska wydali decyzje wstrzymujące użytkowanie lub oddanie do użytku 4 instalacji nieposiadających pozwolenia zintegrowanego.

Dwie fermy nie spełniały wymagań w zakresie przechowywania nawozów z powodu braku przykrycia zbiorników (w **woj. zachodniopomorskim i dolnośląskim**)⁵⁷.

W 3 przypadkach interwencyjne kontrole przeprowadzone przez wojewódzkie inspektoraty ochrony środowiska potwierdziły niewłaściwe stosowanie gnojowicy i powstające w związku z tym uciążliwości zapachowe. W przypadku fermy w **woj. dolnośląskim** stwierdzono odprowadzanie gnojowicy poprzez rowy melioracyjne do rzeki, a w fermie w **woj. zachodniopomorskim**, zagrożenie skażenia gnojowicy zwierzętami padłymi.

Spośród 12 ferm, które były zobowiązane do posiadania planu nawożenia, 2 fermy (w **woj. dolnośląskim i łódzkim**) uzyskały je dopiero po wszczęciu przez wojewódzkich inspektorów ochrony środowiska postępowania⁵⁸ w sprawie wstrzymania prowadzenia chowu lub hodowli trzody chlewnej. Od jednej fermy w **woj. kujawsko-pomorskim** organy Inspekcji Ochrony Środowiska nie egzekwowały tego obowiązku, w związku z niewłaściwą interpretacją przepisów przez Ministerstwo Środowiska.

W 3 fermach dokumentacja dotycząca stosowania gnojowicy była prowadzona w sposób niepozwalający na określenie ilości wprowadzanego do gleby azotu, szczególnie w ilości nieprzekraczającej 170 kg na 1 ha. Na przykład:

- W **woj. łódzkim** stwierdzono, że w gospodarstwie nie był prowadzony jednolity rejestr powstawania i stosowania gnojowicy. IOŚ stwierdziła dwukrotne przekroczenie, na części dzierzawionych gruntów, stosowanej dawki gnojowicy na 1 ha, w porównaniu z zaleceniami zawartymi w planie nawożenia i nałożyła na kierownika gospodarstwa mandat karny

⁵⁷ Wymóg ten w stosunku do przechowywania nawozów naturalnych, obowiązuje od 1 maja 2005 r.

⁵⁸ Zgodnie z art. 20g ustawy z dnia 26 lipca 2000 r. o nawozach i nawożeniu.

w wysokości 300 zł. Część gnojowicy była przekazywana indywidualnym rolnikom bez zawartej wcześniej umowy. Rolnicy ci nie posiadali planów nawożenia i nie dotrzymywali wymaganych zasad stosowania gnojowicy, tj. nie była ona mieszana z glebą w ciągu jednej doby, co powodowało uciążliwości zapachowe. W wyniku realizacji zarządzenia pokontrolnego, gospodarstwo zawarło dodatkowe umowy na odbiór gnojowicy.

- W kontrolowanych gospodarstwach w **woj. dolnośląskim** prowadzona ewidencja stosowania nawozów naturalnych nie pozwalała na jednoznaczne ustalenie czy zastosowana w ciągu roku dawka na poszczególnych polach nie zawiera więcej niż 170 kg/ha azotu w czystym składniku. Jedno z kontrolowanych gospodarstw, położone na obszarze Parku Krajobrazowego „Dolina Baryczy” nie posiadało pozwolenia zintegrowanego na prowadzenie instalacji do chowu lub hodowli trzody chlewnej⁵⁹. Teren, na którym zlokalizowane jest gospodarstwo, został uznany za obszar szczególnie narażony na zanieczyszczenie związkami azotu ze źródeł rolniczych, z których odpływ azotu do wód należy ograniczyć. Dla tego obszaru został wprowadzony, rozporządzeniem z dnia 26 kwietnia 2004 r. Dyrektora Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej we Wrocławiu, program działań mających na celu ograniczenie odpływu azotu ze źródeł rolniczych. Pomimo tego, nie były prowadzone rejestry nawożenia pól nawozami mineralnymi i naturalnymi, co powodowało brak możliwości określenia, jaka ilość gnojowicy była zagospodarowywana na użytkach będących w posiadaniu fermy. Działanie takie naruszało ww. rozporządzenie Dyrektora Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej we Wrocławiu.

W 2006 r., w wyniku kontroli przeprowadzonych przez IOS, 7 podmiotów prowadzących fermy zostało ukaranych mandataми karnymi w wysokości od 100 do 300 zł za nieprzestrzeganie przepisów ochrony środowiska.

Najwyższa Izba Kontroli nie miała zasadniczych uwag do funkcjonowania wielkoprzemysłowych ferm trzody chlewnej pod względem sanitarno-weterynaryjnym. Stwierdzone naruszenia przepisów weterynaryjnych miały najczęściej charakter uchybień formalnych i wystąpiły w różnej skali w każdej z kontrolowanych ferm.

W 2 fermach stwierdzono uchybienia w zabezpieczeniu obiektów przed dostępem z zewnątrz osób postronnych, dzikich zwierząt, gryzoni i ptaków, a w jednym przypadku złe usytuowanie mat dezynfekcyjnych, przez co nie spełniały swej ochronnej roli. Ponadto budynki inwentarskie w 3 fermach nie były oznakowane tablicami zakazującymi wstępu oraz nie przestrzegano w nich zachowania odpowiedniej czystości.

W 6 kontrolowanych fermach wystąpiły niedociągnięcia w prowadzeniu dokumentacji leczenia zwierząt. Polegały one głównie na braku lub opóźnieniu wprowadzenia dokładnego

⁵⁹ Wojewoda Dolnośląski odmówił udzielenia zintegrowanego pozwolenia na wprowadzanie do środowiska substancji lub energii z instalacji do chowu i hodowli trzody chlewnej, uzasadniając to przepisami określającymi zakres i zasady ochrony Parku, które zakazują na jego obszarze lokalizacji ośrodków hodowlanych na skalę przemysłową. Argumentacji tej nie podzielił Minister Środowiska, rozpatrujący odwołanie od wzmiankowanej decyzji, odmawiającej udzielenia pozwolenia zintegrowanego. W decyzji z 28 stycznia 2006 r. Minister podzielił stanowisko prowadzących fermę, iż zakaz lokalizacji, określonych obiektów na obszarze Parku dotyczy inwestycji, nie jest więc tożsamy z zakazem prowadzenia działalności w takich obiektach, wybudowanych przed utworzeniem Parku Krajobrazowego (przed dniem 1 lipca 1996 r.). Ponowne postępowanie w sprawie wydania pozwolenia zintegrowanego nie zostało zakończone, m.in. w związku z nie rozstrzygniętą kwestią zagospodarowania gnojowicy z fermy. Prowadzący fermę dysponowali bowiem niewystarczającą powierzchnią gruntów do rolniczego wykorzystania wytwarzanej gnojowicy jako nawozu.

opisu leczenia, powodując w konsekwencji utrudnioną możliwość identyfikacji partii zwierząt leczonych lub poddawanych zabiegom profilaktycznym.

Uchybienia w zakresie postępowania ze środkami żywienia zwierząt wykazano w 5 kontrolowanych obiektach. Stwierdzono nienależyte zabezpieczenie pomieszczeń magazynowych do przechowywania materiałów paszowych i hal produkcyjnych przed dostępem gryzoni, ptaków brak planów deratyzacji, a także nieprawidłowe przechowywanie wyprodukowanych pasz, stwarzające możliwość ich zanieczyszczenia.

Zdaniem NIK, stwierdzone w trakcie kontroli niewłaściwe warunki magazynowania środków żywienia zwierząt mogą w bezpośredni sposób wpływać na zdrowotność utrzymywanych zwierząt i jakość produktów pochodzenia zwierzęcego.

W 7 kontrolowanych fermach stwierdzono niewystawianie handlowych dokumentów identyfikacyjnych na padłe zwierzęta lub stosowanie dokumentów niezgodnych z obowiązującym wzorem oraz nierzetelne ich wypełnianie, polegające na braku określenia kategorii ubocznych produktów pochodzenia zwierzęcego, brak numeru dokumentu handlowego oraz podpisu osoby odbierającej. Nieprawidłowo (w 6 fermach) były oznakowane i zabezpieczone przed niekorzystnymi warunkami atmosferycznymi kontenery lub pomieszczenia służące do przechowywania padłych zwierząt.

We wszystkich kontrolowanych fermach stwierdzone zostały niedociągnięcia w zakresie dobrostanu zwierząt określonego ustawą z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt⁶⁰. Polegały one głównie na: niewielkim przekroczeniu norm zagęszczenia zwierząt w kojcach, a także nieprzestrzeganiu grupowego utrzymywania loch po pokryciu (6 ferm), ubytkach w posadzkach, utrudniających przeprowadzenie skutecznej dezynfekcji (2 fermy), braku lub niesprawności systemów sygnalizujących awarię w wentylacji budynków (5 ferm), braku możliwości izolowania zwierząt chorych od reszty stada oraz ich utrzymywania w indywidualnych stanowiskach (4 fermy), braku lub niedostatecznej liczby przedmiotów absorbujących uwagę zwierząt (4 fermy), braku ściółki w wydzielonej części niektórych koi w przypadku utrzymywania prosiąt z lochą oraz zapewnieniu zbyt małej ilości materiałów do budowy gniazda (5 ferm).

W 5 skontrolowanych fermach, pogłowie zwierząt w dniu kontroli było niższe, w porównaniu do stanu zaewidencjonowanego w systemie Identyfikacji i Rejestracji Zwierząt Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, a różnice dochodziły do 95 tysięcy sztuk⁶¹. Niewłaściwe było także prowadzenie Księgi Rejestracji Świń, stwierdzono bowiem rozbieżności pomiędzy liczbą zwierząt ewidencjonowaną w księdze, a liczbą zwierząt wynikającą z inwentaryzacji oraz brak rejestrowania numerów siedzib stad, pochodzenia i przeznaczenia zwierząt, a także wpisywanie niewłaściwych kodów dotyczących zdarzeń w stadzie.

W 2 fermach niewłaściwie postępowano z odpadami lekarsko-weterynaryjnymi, przechowując je w ogólnodostępnym pomieszczeniu.

⁶⁰ Dz. U. z 2003 r. Nr 106, poz. 1002 ze zm.

⁶¹ Według ustaleń kontroli Inspekcji Weterynaryjnej w dniu 18 października 2006 r. liczba zwierząt utrzymywanych na fermie w woj. warmińsko-mazurskim wynosiła 9.993 szt., natomiast liczba zwierząt zaewidencjonowana w tym samym dniu w bazie danych systemu IRZ wynosiła 105.359 szt. Stan pogłowia na fermie w okresie 9 czerwca 2004 – 30 czerwca 2006 nie przekroczył 11 tys. szt.

Inspekcja Weterynaryjna wydała zalecenia usunięcia stwierdzonych nieprawidłowości.

W przeprowadzonych przez IW w okresie od stycznia 2004 r. do lutego 2005 r. 155 kontrolach ferm utrzymujących powyżej 5 tys. sztuk trzody chlewnej, w tym, w ramach współpracy - z Inspekcją Ochrony Środowiska oraz Nadzorem Budowlanym - 29 ferm, stwierdzono podobne nieprawidłowości, jak przytoczone powyżej.

Kontrola przeprowadzona przez Inspekcję Sanitarną wykazała uchybienia w 11 kontrolowanych fermach. Uchybienia wystąpiły w niewielkiej skali i miały często charakter formalny.

W 5 przypadkach stwierdzono uchybienia dotyczące warunków higieniczno-sanitarnych w pomieszczeniach socjalnych. Między innymi stwierdzono brak wymaganej wentylacji w szatniach, ubikacjach i jadalni oraz niewystarczającą liczbę natrysków.

W 4 fermach nie przeprowadzono pomiarów czynników szkodliwych dla zdrowia (siarkowodór, amoniak, dwutlenek węgla, hałas) w środowisku pracy osób zatrudnionych do obsługi zwierząt w pomieszczeniach inwentarskich, a w 7 fermach stwierdzono nieprawidłowe oznakowanie, przetrzymywanie i ewidencję substancji i preparatów przeznaczonych m.in. do dezynfekcji obuwia.

W 3 fermach nie dokonano pełnej oceny ryzyka wystąpienia chorób powodowanych czynnikami biologicznymi, nieuregulowany był stan formalnoprawny w zakresie gospodarowania odpadami, a także nie była prowadzona ewidencja odpadów.

W 2 fermach nie było możliwości magazynowania odpadów weterynaryjnych w warunkach obniżonej temperatury.

W 2 przypadkach stwierdzono brak zabezpieczeń studni (na terenie ujęcia wody) przed dostępem gryzoni - uszkodzone były obudowy wokół studni. Wodociąg lokalny na potrzeby jednej z ferm nie był objęty nadzorem Państwowego Powiatowego Inspektora Sanitarnego w Międzychodzie.

W związku ze stwierdzonymi uchybieniami państwowi powiatowi inspektorzy sanitarni w większości wydali decyzje administracyjne, nakładające obowiązek ich usunięcia.

W trakcie kontroli przeprowadzonych przez organy nadzoru budowlanego, bezpośrednio u inwestorów, zbadano przestrzeganie prawa budowlanego podczas realizacji obiektów budowlanych (np. budynków inwentarskich, silosów paszowych, zbiorników na gnojowicę), ze szczególnym uwzględnieniem wymagań w zakresie sposobu przetrzymywania gnojowicy.

Spośród skontrolowanych 13 wielkoprzemysłowych ferm trzody chlewnej jedynie w jednej (w **woj. zachodniopomorskim**) nie stwierdzono nieprawidłowości. W pozostałych fermach stwierdzono nieprzestrzeganie prawa budowlanego.

W 3 przypadkach (w **woj. dolnośląskim, pomorskim, łódzkim**) stwierdzono samowolne wybudowanie budynków inwentarskich oraz samowolną odbudowę, przebudowę i adaptację obiektów. Na przykład:

W fermie w woj. dolnośląskim stwierdzono, że obiekty: tuczarni, chlewni porodowej oraz warchlakarni zostały wykonane bez pozwolenia na budowę. Powiatowy Inspektor Nadzoru Budowlanego (PINB) w Złotoryi nakazał dzierżawcom obowiązek wykonania rozbiórki samowolnie wykonanych obiektów. Od decyzji tej dzierżawcy nieruchomości odwołali się do Wojewódzkiego Inspektora Nadzoru

Budowlanego we Wrocławiu, a następnie wnieśli skargę do Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego we Wrocławiu.

W fermie w **woj. pomorskim** stwierdzono samowolną zmianę sposobu użytkowania zbiorników pełniących pierwotnie rolę zbiorników fermentacyjnych w oczyszczalni ścieków, na zbiorniki gnojowicy. Użytkowane zbiorniki gnojowicy nie były ponadto poddane okresowym przeglądom technicznym, a także posiadały zbyt niskie ogrodzenie, poniżej 1,8 m. Wydane w tej sprawie przez PINB w **Kościerzynie** zalecenie zostało wykonane przez zarządcę fermy.

W 9 kontrolowanych fermach, w konstrukcji budynków (pokrycia dachów) wykorzystane były materiały zawierające azbest. Brak oceny stanu i możliwości bezpiecznego użytkowania wyrobów zawierających azbest stwierdzono w 5 przypadkach.

W 6 fermach nie były wykonywane terminowo (w okresach corocznych i 5-letnich) kontrole stanu technicznej sprawności elementów budynku, budowli, instalacji narażonych na szkodliwe wpływy atmosferyczne i niszczące działania czynników występujących podczas użytkowania obiektu. W wyniku kontroli, na jedną z ferm nałożono mandat w wysokości 300 zł.

Z dodatkowych informacji GUNB wynika, że według stanu na 31 sierpnia 2006 r., w ewidencji nadzoru budowlanego znajdowało się 201 ferm trzody chlewnej. W latach 2003 – 2006 skontrolowano 162 fermy na terenie 15 województw. Spośród nadesłanych wyników kontroli 97 ferm w 12 województwach, w 15 nie stwierdzono nieprawidłowości. W pozostałych fermach nieprawidłowości polegały głównie na braku lub nieprawidłowym prowadzeniu książek obiektów budowlanych, braku dokonywania okresowych przeglądów rocznych i 5-letnich stanu technicznego obiektów oraz braku oceny i działań w zakresie bezpiecznego użytkowania wyrobów zawierających azbest.

Nieprawidłowości z zakresu ochrony środowiska w funkcjonowaniu innych ferm

Problemy związane z eksploatacją instalacji do chowu lub hodowli trzody chlewnej w większości dotyczyły zagospodarowania nawozów naturalnych i powstającej przy tym uciążliwości zapachowej.

W **woj. zachodniopomorskim**, spośród 19 gmin, na terenie których funkcjonują wielkoprzemysłowe fermy trzody chlewnej, mieszkańcy 7 gmin nie wnosili skarg na ich użytkowanie. W pozostałych 12 gminach większość protestów mieszkańców i turystów dotyczyła odorów powstających przy zagospodarowaniu na polach gnojowicy, a także rozbudowy istniejących ferm, lub przystosowania fermy bydła do produkcji trzody chlewnej⁶². Na przykład:

- *Wójt Gminy Wierzychowo, w wyniku skargi mieszkańców 8 miejscowości, wezwał Spółkę „Prima” do zaprzestania rozdeszczowywania gnojowicy w sposób powodujący emisję odorów poza teren będący we władaniu Spółki. Z informacji Wójta Gminy Wierzychowo wynika*

⁶² Wszczęcie postępowania w gminie Złocieniec, w 2003 r., w sprawie ustalenia warunków zabudowy na remont i przebudowę fermy bydła na fermę hodowli trzody chlewnej i bydła w Starym Worowie spowodowało protesty mieszkańców wsi i gminy. Postępowanie zakończyło się odmową ustalenia warunków zabudowy ze względu na odmowę uzgodnienia planowanej inwestycji przez Urząd Gminy z powodu lokalizacji planowanego przedsięwzięcia na terenie Drawskiego Parku Krajobrazowego i obszarze chronionego Krajobrazu, gdzie obowiązuje zakaz m.in. lokalizacji ośrodków chowu i hodowli stosujących metodą beściołową.

ponadto, że z chwilą rozpoczęcia działalności przez dwie fermy w Żeńsku i Żabinie, należące do Spółki „Prima”, oprócz skarg mieszkańców okolicznych wsi dotyczących nieprzyjemnych zapachów podczas nawożenia pól gnojowicą, okoliczni dyrektorzy zakładów pracy i informowali o złym samopoczuciu pracowników pracujących na powietrzu, a Kierownik NZOZ „Eskulap” poinformował o nasilającej się liczbie schorzeń takich jak: astma, zapalenie spojówek, nasilony kaszel. Ponadto Wójt poinformował, że w wyniku przewożenia gnojowicy pomiędzy fermami i używania do tego celu ciężkiego sprzętu rolniczego, jakość dróg uległa pogorszeniu. Urząd Gminy jak i Stowarzyszenie na Rzecz Ochrony Środowiska „Natura” Gminy Wierzchowo podejmowały działania zmierzające do poprawy warunków środowiskowych oraz bytowych ludzi mieszkających w okolicach ferm, kierując pisma do Prezesa Rady Ministrów, Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi oraz Ministra Zdrowia, w których zwracano się o podjęcie działań zmierzających do precyzyjnego określenia standardów i wartości odniesienia substancji zapachowych w powietrzu i metody oceny zapachowej jakości powietrza.

- Z fermy trzody chlewnej w Nielepie, należącej do „Prima” Spółka z o.o.⁶³, gnojowica w okresie zimowym była wylewana na pola i do okolicznych lasów, co potwierdziły m.in. kontrole przeprowadzone przez pracowników Starostwa Powiatowego w Świdwinie. Podczas kontroli stwierdzono wylewisko gnojowicy na terenie leśnym i odprowadzenie gnojowicy do rowu melioracyjnego. W II półroczu 2006 r. do UW w Szczecinie z fermy Nielep wpłynął wniosek o wydanie pozwolenia zintegrowanego. Mieszkańcy wsi Nielep w piśmie do Wójta Gminy nie zgadzali się na wydanie pozwolenia.
- Gnojowica z fermy w Żabinie była stosowana w pobliżu budynków mieszkalnych, w ilości przekraczającej limit wynikający z planu nawożenia (na 123 ha zagospodarowano 5230 m³ gnojowicy). Z uwagi na niewielkie przekroczenie tego limitu WIOŚ nie sprecyzował zaleceń pokontrolnych dla zarządcy fermy i stosownie do art. 20h ustawy z dnia 26 lipca 2000 r. o nawozach i nawożeniu nie wydał decyzji wstrzymującej prowadzenie działalności fermy.

W **woj. wielkopolskim** IOŚ ustaliła, że ferma w Kiełpinie nieprawidłowo rozlewała gnojowicę na polach stosując płyty rozbryzgowe zamiast węży rozlewowych.

W 2004 r., w gospodarstwie należącym do Spółki POL LEAN w Łosicach, w **woj. dolnośląskim**, IOŚ stwierdziła wywóz gnojowicy na pola po dniu 30 listopada. W wydanym zarządzeniu pokontrolnym IOŚ zobowiązał Spółkę do zaprzestania wywożenia i stosowania nawozów naturalnych w terminie od 30 listopada do 1 marca.

3.2.3. Wykorzystanie środków publicznych przez wielkoprzemysłowe fermy trzody chlewnej

Doraźne kontrole skarbowe zostały przeprowadzone, na zlecenie NIK, w 12 podmiotach utrzymujących wielkoprzemysłowe fermy trzody chlewnej. Nie objęto kontrolą jednej z ferm w **woj. wielkopolskim** ze względu na prowadzone w niej przez organy skarbowe inne postępowanie kontrolne.

Urzędy Kontroli Skarbowej nie stwierdziły nieprawidłowości w zakresie: celowości i zgodności z prawem gospodarowania środkami publicznymi, w tym środkami

⁶³ Według informacji Dyrektora Instytutu Ochrony Zwierząt w Warszawie z dnia 23 listopada 2006 r. do protokołu kontroli Zachodniopomorskiego Urzędu Wojewódzkiego w Szczecinie.

pochodzącymi z Unii Europejskiej i międzynarodowych instytucji finansowych, prawidłowości ich rozliczenia oraz wykorzystania mienia otrzymanego od Skarbu Państwa.

Spośród kontrolowanych podmiotów - 6 było spółkami prawa handlowego. Cztery spółki były własnością kapitału zagranicznego, do których należały 4 instalacje do chowu lub hodowli trzody chlewnej w fermach: Kraplewice i Żabin należące do „Prima” Sp. z o.o., Koczała wchodząca w skład majątku „Poldanor” S.A. oraz Radkiejmy, której dzierżawcą jest „AGRI” Sp. z o.o.

Strukturę właścicielską spółek przedstawiono w rozdziale 4.1. informacji.

Według stanu na 30 czerwca 2006 r. kontrolowane podmioty prowadziły działalność na obszarze 23.994,23 ha, z czego 4.950,20 ha było ich własnością, bądź znajdowało się w użytkowaniu wieczystym. Pozostały areał 18.744,03 ha był dzierżawiony, głównie (w 94%) od Skarbu Państwa⁶⁴.

W latach 2004 - 2006 (I półrocze) skontrolowane podmioty uzyskały środki ze źródeł publicznych w wysokości 24.071,0 tys. zł. Środki te zostały wykorzystane celowo i rzetelnie rozliczone. Z tej kwoty - 9 podmiotów otrzymało środki z tytułu płatności bezpośrednich do gruntów rolnych i płatności z tytułu wsparcia działalności rolniczej na obszarze o niekorzystnych warunkach gospodarowania (21.019,2 tys. zł), dotacje na działalność naukową (2.421,8 tys. zł) uzyskał jeden podmiot, 3 podmioty otrzymały dopłaty z tytułu zadań wykonywanych w ramach postępu biologicznego w produkcji zwierzęcej (145,9 tys. zł), a 4 podmioty dotacje do zakupu paliwa z urzędów miast i gmin (435,8 tys. zł). Trzy podmioty uzyskały także kredyty objęte dopłatami do oprocentowania, finansowanymi ze środków Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa. Łączna kwota takich kredytów realizowanych w badanym okresie wyniosła 14.200,1 tys. zł.

Nakłady na wytworzenie środków trwałych zostały poniesione w kontrolowanym okresie przez 10 podmiotów. Łączna kwota środków wydatkowanych na ten cel wynosiła 92.785,6 tys. zł z czego wydatki w wysokości 76.529,1 tys. zł zostały pokryte zaciągniętymi kredytami, a wydatki w kwocie 16.256,5 tys. zł sfinansowano ze środków własnych.

⁶⁴ 1.044 ha były dzierżawione od podmiotów prywatnych.

4. Informacje dodatkowe o przeprowadzonej kontroli

4.1. Przygotowanie kontroli

Najwyższa Izba Kontroli po raz pierwszy objęła kontrolą ten rodzaj produkcji zwierzęcej uwzględniając prowadzenie nadzoru nad funkcjonowaniem wielkoprzemysłowych ferm przez organy poszczególnych inspekcji: weterynaryjnej, ochrony środowiska i sanitarnej.

Kontrolę przeprowadzono na terenie 7 województw, tj.: dolnośląskiego, kujawsko-pomorskiego, łódzkiego, pomorskiego, warmińsko-mazurskiego, wielkopolskiego i zachodniopomorskiego, biorąc pod uwagę koncentrację produkcji i potencjalną liczbę ferm trzody chlewnej o charakterze przemysłowym. Kontrolę zaplanowano w jednostkach, których działanie mogło mieć bezpośredni, lub pośredni wpływ na funkcjonowanie wielkoprzemysłowych ferm trzody chlewnej.

Wyboru jednostek do kontroli przez NIK oraz nw. ferm przez poszczególne inspekcje, organy nadzoru budowlanego i organy skarbowe dokonano dwustopniowo, stosując metodę doboru losowego prostego, uwzględniając także dostępne informacje o wielkości pogłowia zwierząt utrzymywanych w fermach. Kontrolą objęto:

Lp.	Województwo	Nazwa podmiotu
1.	dolnośląskie	Gospodarstwo Rolno-Handlowe Stanisław M Krzysztof T. w Węgrzynowie
2.		Gospodarstwo Rolne Lesław i Czesława K. Proboszczów
3.	kujawsko-pomorskie	Maria i Zdzisław Ć w Braniewie
4.		„Prima” Sp. z o.o. ul. Marcelesińska 92/94 ferma Kraplewice
5.	łódzkie	Gospodarstwo Rolno Hodowlane Stanisław M., Krzysztof T. w Węgrzynowie Oddział w Niechcicach
6.	pomorskie	„Poldanor” S. A., ferma Koczala
7.		Gospodarstwo Rolne Adam i Artur D. Grabowo Kościerskie
8.	warmińsko-mazurskie	„Upałty-Rol” Sp. z o.o.
9.		„Agri” Sp. z o.o., ferma Radkiejmy
10.	wielkopolskie	Przemysłowa Ferma Tuczu Trzody Chlewnej Miłostowo
11.		Zootechniczny Zakład Doświadczalny Pawłowice - Centralny Ośrodek Hybrydyzacji Trzody Chlewnej
12.	zachodniopomorskie	„PRIMA” Sp. z o.o. ul. Marcelesińska 92/94 w Poznaniu, ferma Żabin
13.		Przedsiębiorstwo Produkcji Zwierzęcej Sp. z o.o. Przybkowo

Struktura właścicielska spółek kapitałowych będących właścicielami lub zarządcami ww. wielkoprzemysłowych ferm trzody chlewnej została ustalona przez organy kontroli skarbowej⁶⁵.

Lp.	Woj.	Wielkoprzemysłowa ferma trzody chlewnej w:	Właściciel/Zarządca	Struktura właścicielska spółki (% udziałów lub kapitału akcyjnego)
1	kujawsko-pomorskie	Kraplewicach	„Prima” Sp. z o.o.	Prima Fams Sp. z o.o.*** – 100%
2.	pomorskie	Koczale	„Poldanor” S. A.	- Polen Invest A/S – 94% kapitału akcyjnego ⁶⁵ - Axelgaard Universal Holding Ltd. (Limassol, Cypr) – 6% kapitału akcyjnego
3.	warmińsko-mazurskie	Upałtach	„Upałty-Rol” Sp. z o.o.,	Jan R. – 68% udziałów 19 udziałowców posiadających 32% udziałów
4.		Radkiejmach	„Agri” Sp. z o.o.	Prima Fams Sp. z o.o. – 100%
5.		Żabinie	„PRIMA” Sp. z o.o.	Prima Fams Sp. z o.o. – 100%
6.	zachodniopomorskie	Przybkowie	Przedsiębiorstwo Produkcji Zwierzęcej Przybkowo Sp. z o.o.	Marek T., Marian K., Zbigniew S. – 100% udziałów w równych częściach

⁶⁵spółka akcyjna skupiająca największych producentów trzody chlewnej w Danii

***) podmiot zależny od SMITHFIELD Inc.

Za zgodą NIK, organy kontroli skarbowej odstąpiły od kontroli jednej z wielkoprzemysłowych ferm (w woj. wielkopolskim), z uwagi na prowadzone w niej równocześnie inne postępowania kontrolne.

⁶⁵ Na podstawie kontroli urzędów kontroli skarbowej w III i IV kwartale 2006 r., w związku z art. 12 pkt 3 ustawy o NIK.

4.2. Postępowanie kontrolne i działania podjęte po zakończeniu kontroli

Wszystkie protokoły kontroli jednostek skontrolowanych przez NIK zostały podpisane bez zastrzeżeń. Wyniki kontroli zostały omówione na 6 naradach.

W wystąpieniach pokontrolnych skierowanych do kierowników jednostek skontrolowanych NIK sformułowała oceny, uwagi i wnioski pokontrolne:

do Ministra Środowiska o:

- podjęcie skutecznych działań mających na celu wyeliminowanie przypadków nierzetelnych analiz dokumentów związanych z wydawaniem pozwoleń zintegrowanych;
- podjęcie działań celem zweryfikowania interpretacji sporządzonej przez DOOŚ i przekazanej pismem z dnia 27 października 2006 r. do GIOŚ, dotyczącej rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 26 lipca 2002 r.

do Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi o:

- wydanie rozporządzeń do ustaw: o Inspekcji Weterynaryjnej, o ochronie zdrowia zwierząt oraz zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt;
- wzmocnienie nadzoru nad działalnością Inspekcji Weterynaryjnej w zakresie wykonywania zadań związanych z funkcjonowaniem wielkoprzemysłowych ferm trzody chlewnej.

do Głównego Inspektora Ochrony Środowiska o:

- podjęcie działań dla zorganizowania systemu przepływu informacji o fermach trzody chlewnej, podlegających obowiązkowi posiadania pozwolenia zintegrowanego, a także wzmoczenie współpracy z Inspekcją Weterynaryjną w tym zakresie;
- egzekwowanie posiadania pozwoleń zintegrowanych wymaganych dla instalacji do chowu i hodowli trzody chlewnej;
- zwiększenie liczby kontroli prawidłowości realizacji planów nawożenia.

do Głównego Lekarza Weterynarii o:

- wyegzekwowanie prowadzenia przez powiatowych lekarzy weterynarii rejestrów podmiotów nadzorowanych, w tym wielkoprzemysłowych ferm trzody chlewnej;
- zapewnienie systematycznego przepływu informacji pomiędzy powiatowymi i wojewódzkimi lekarzami weterynarii oraz Głównym Inspektoratem Weterynarii, o podmiotach nadzorowanych, utrzymujących zwierzęta gospodarskie;
- wprowadzenie do planów kontroli Głównego Lekarza Weterynarii sposobu wykonania przez wojewódzkich i powiatowych lekarzy weterynarii nadzoru nad funkcjonowaniem wielkoprzemysłowych ferm trzody chlewnej;
- zobowiązanie powiatowych lekarzy weterynarii do objęcia kontrolą wszystkich wielkoprzemysłowych ferm trzody chlewnej.

Spośród 7 skontrolowanych urzędów wojewódzkich, wnioski pokontrolne zostały skierowane do 4 wojewodów i dotyczyły głównie:

- podjęcia działań organizacyjnych mających na celu usprawnienie wydawania pozwoleń zintegrowanych dla wielkoprzemysłowych ferm trzody chlewnej, a także zapewnienia pełnego udziału społeczeństwa w postępowaniach, których przedmiotem jest wydanie pozwoleń zintegrowanych;

- monitorowania wpływu ferm na środowisko w szczególności na lub w okolicach obszarów chronionych;
- analizowania proponowanych we wnioskach warunków eksploatacji wielkoprzemysłowych ferm trzody chlewnej oraz precyzyjnego określania w decyzjach wojewody warunków eksploatacyjnych i ochrony środowiska oraz obowiązków właścicieli ferm trzody chlewnej.

Wnioski z kontroli organów inspekcji: ochrony środowiska, weterynaryjnej i sanitarnej koncentrowały się na zagadnieniach dotyczących:

- ustalenia i objęcie kontrolami wszystkich ferm trzody chlewnej zobowiązanych do uzyskania pozwolenia zintegrowanego oraz egzekwowania wydanych decyzji wstrzymujących użytkowanie instalacji;
- rozszerzenia zakresu kontroli ferm trzody chlewnej o realizację planów nawożenia oraz wywiązywanie się nabywców gnojowicy z obowiązku opracowania takich planów;
- objęcia systematyczną kontrolą weterynaryjną wszystkich wielkoprzemysłowych ferm trzody chlewnej;
- podjęcia współpracy z inspekcjami i organami kontroli w celu wdrożenia wymiany informacji o kontrolach ferm trzody chlewnej i podjęcia wspólnego nadzoru nad ich funkcjonowaniem;
- poprawy skuteczności prowadzonego nadzoru nad fermami, poprzez: wydawanie zaleceń i decyzji po kontrolach, w których stwierdzono występowanie nieprawidłowości, egzekwowanie ich terminowych realizacji oraz przeprowadzanie kontroli sprawdzających;
- prowadzenia rejestru podmiotów objętych nadzorem weterynaryjnym, w tym utrzymujących trzodę chlewną, zgodnie z wymogami ustawy o ochronie zdrowia zwierząt oraz zwalczania chorób zakaźny zwierząt;
- weryfikowania danych o stanie liczbowym trzody chlewnej w nadzorowanych fermach w ramach uprawnień nadzorczych, w zakresie identyfikacji i rejestracji zwierząt;
- przekazywania rzetelnych danych do GIW z rejestrów nadzorowanych podmiotów prowadzonych przez PIW;
- objęcia nadzorem sanitarnym w pełnym zakresie wszystkich wielkoprzemysłowych ferm trzody chlewnej i przeprowadzanie w nich kontroli;
- egzekwowania pełnej realizacji zaleceń pokontrolnych oraz obowiązku informowania o tej realizacji.

Zastrzeżenia do ocen uwag i wniosków zawartych w wystąpieniach pokontrolnych złożyli Główny Lekarz Weterynarii w dniu 6 lutego 2007 r. oraz w Minister Środowiska w dniu 9 marca 2007 r. Uchwałami Nr 6/2007 i 7/2007 z dnia 21 marca 2007 r. Kolegium NIK oddaliło w całości zastrzeżenia obu jednostek. Kierownicy pozostałych kontrolowanych jednostek nie zgłosili zastrzeżeń do wystąpień pokontrolnych.

O sposobie realizacji wniosków, kierownicy skontrolowanych jednostek poinformowali NIK, podając m.in., że:

Minister Środowiska:

- podjęte zostaną działania polegające m.in. na zintensyfikowaniu współpracy i wymiany informacji z organami wydającymi pozwolenia i służbami Inspekcji ochrony Środowiska oraz na wzmocnieniu kadrowym stosownej komórki organizacyjnej, usprawniającym proces analizy wniosków o wydanie pozwoleń zintegrowanych;
- dokonana zostanie ponowna analiza zapisów rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 26 lipca 2002 r. w sprawie instalacji mogących powodować znaczne zanieczyszczenia poszczególnych elementów przyrodniczych albo środowiska jako całości.

Minister Rolnictwa:

- projekt nowego rozporządzenia dotyczącego podmiotów prowadzących działalność nadzorowaną został przygotowany do wysłania do uzgodnień międzyresortowych, a prace nad wydaniem pozostałych aktów wykonawczych do ustaw: o Inspekcji Weterynaryjnej, o ochronie zdrowia zwierząt oraz zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt zostały przyspieszone⁶⁶. Ponadto poinformował, że w II połowie 2007 r. zostanie przeprowadzona kontrola Inspekcji Weterynaryjnej dotycząca wykonywania zadań związanych z funkcjonowaniem wielkoprzemysłowych ferm trzody chlewnej.

Główny Lekarz Weterynarii:

- zostały podjęte działania zmierzające do wyegzekwowania prowadzenia przez powiatowych lekarzy weterynarii rejestrów podmiotów nadzorowanych oraz objęcia kontrolą wszystkich wielkoprzemysłowych ferm trzody chlewnej; przewidziano także, w planie pracy Biura Kontroli GIW na 2007 r., przeprowadzenie w dwóch wojewódzkich inspektoratach weterynarii kontroli problemowych w zakresie nadzoru nad wielkoprzemysłowymi fermami trzody chlewnej;
- prace nad zapewnieniem systematycznego przepływu informacji o podmiotach nadzorowanych utrzymujących zwierzęta gospodarskie nie zostały podjęte z uwagi m.in. na mające się ukazać w tej sprawie rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

Główny Inspektor Ochrony Środowiska:

- wdrożone zostaną działania (także system informatyczny) skutkujące przekazywaniem informacji o podmiotach posiadających i zobligowanych do posiadania pozwoleń zintegrowanych; w tym zakresie zostanie nawiązana ścisła współpraca z Głównym i wojewódzkimi lekarzami weterynarii;
- zostanie dokonana weryfikacja wykazu istniejących instalacji;
- wystosowany zostanie wniosek do wojewódzkich inspektorów ochrony środowiska o coroczne kontrolowanie prawidłowości realizacji planów nawożenia przez wielkoprzemysłowe fermy trzody chlewnej.

⁶⁶ W okresie od marca do lipca 2007 r. Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi opublikował 3 rozporządzenia: w sprawie warunków i sposobu współpracy Inspekcji weterynaryjnej z organami celnymi (Dz. U. Nr 77, poz. 523), trybu powoływania i odwoływania rzeczoznawców, ich kwalifikacji i wysokości przysługującego im wynagrodzenia oraz dokonywania przez nich szacowania (Dz. U. Nr 89, poz. 591), w sprawie rejestru podmiotów prowadzących działalność nadzorowaną (Dz. U. Nr 134, poz. 946). W wyniku nowelizacji ustawy o ochronie zdrowia zwierząt i zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt wydanie dwóch pozostałych rozporządzeń (na podstawie art. 18b i 52c) nie jest obligatoryjne.

Wojewodowie:

Usprawnili obieg dokumentacji przy wydawaniu pozwoleń zintegrowanych oraz dokonali reorganizacji stanowisk pracy, zapewnili precyzyjne określanie w pozwoleniach warunków eksploatacyjnych instalacji oraz informowanie Marszałka Województwa o wydaniu pozwolenia, zapewnili przeprowadzenie rozpraw administracyjnych m.in. z udziałem przedstawicieli społeczeństwa w przypadku wpłynięcia skarg, czy uwag w związku z postępowaniem o wydanie pozwolenia zintegrowanego, zapewnili przeprowadzanie bieżących i stałych kontroli dla monitorowania wpływu wielkoprzemysłowych ferm na środowisko.

Wojewódzcy Inspektorzy Ochrony Środowiska:

- kontrole ferm zostały wprowadzone do planu kontroli wojewódzkich inspektoratów ochrony środowiska, podjęto działania dla wyegzekwowania decyzji w sprawie wstrzymania działania instalacji;
- kontrole ferm zostaną rozszerzone o zagadnienia realizacji planów nawożenia, a kontrole nabywców gnojowicy w zakresie wywiązywania się z obowiązku opracowania planów nawożenia, zostaną podjęte sukcesywnie.

Wojewódzcy i powiatowi lekarze weterynarii:

Kontrolą zostaną objęte wszystkie wielkoprzemysłowe ферmy trzody chlewnej, nastąpi egzekwowanie wydanych zaleceń pokontrolnych i prowadzenie rejestrów podmiotów nadzorowanych lub uzupełnienia zakresu informacji ujętych w rejestrach. Podjęte zostaną działania mające na celu wykorzystanie uprawnień nadzorczych w zakresie identyfikacji i rejestracji zwierząt, prowadzących do uaktualnienia danych w bazie IRZ, poprzez systematyczną weryfikację danych pozyskiwanych w trakcie kontroli ferm. Informacje o danych zawartych w prowadzonych w PIW rejestrach nadzorowanych podmiotów, będą przekazywane, z uwzględnieniem zmian stanu faktycznego lub prawnego tych podmiotów, Głównemu Lekarzowi Weterynarii, za pośrednictwem wojewódzkich lekarzy weterynarii.

Państwowi Powiatowi Inspektorzy Sanitarni:

- harmonogram kontroli sanitarnej na rok 2007 przewiduje objęcie kontrolą w pełnym zakresie sanitarno-technicznym wszystkich istniejących ferm na terenie powiatu,
- pouczono kontrolowanych o obowiązku informowania Państwowego Powiatowego Inspektora sanitarnego o realizacji zaleceń i uwag zawartych w protokołach pokontrolnych. Niezależnie od informacji dotyczących realizacji zaleceń pokontrolnych przeprowadzana jest kontrola sprawdzająca.

Spośród 89 wniosków złożonych po zakończeniu kontroli nie zostało jeszcze zrealizowanych 11, a 14 jest w trakcie realizacji.

Korzyści finansowe uzyskane w wyniku kontroli wyniosły 98.314 zł i dotyczyły rozliczenia zaległych opłat za korzystanie ze środowiska wraz odsetkami za zwłokę, wyegzekwowanych od „Poldanor” S.A.

5. Załączniki

5.1. Wykaz skontrolowanych podmiotów

Departament Środowiska, Rolnictwa i Zagospodarowania Przestrzennego przeprowadził kontrole w:

Ministerstwie Rolnictwa i Rozwoju Wsi;

Ministerstwie Środowiska;

Głównym Inspektoracie Weterynarii;

Głównym Inspektoracie Ochrony Środowiska.

W każdym z wytypowanych województw Delegatury NIK skontrolowały: Urząd Wojewódzki, Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska, Wojewódzki Inspektorat Weterynarii, a także:

Delegatura w Bydgoszczy:	Powiatowe Inspektoraty Weterynarii i Powiatowe Stacje Sanitarno-Epidemiologiczne w Świeciu n/Wisłą i Inowrocławiu;
Delegatura w Gdańsku:	Powiatowe Inspektoraty Weterynarii i Powiatowe Stacje Sanitarno-Epidemiologiczne w Człuchowie i Kościerzynie;
Delegatura w Łodzi:	Powiatowy Inspektorat Weterynarii i Powiatową Stację Sanitarno-Epidemiologiczną w Piotrkowie Trybunalskim;
Delegatura w Olsztynie:	Powiatowe Inspektoraty Weterynarii i Powiatowe Stacje Sanitarno-Epidemiologiczne w Giżycku i Gołdapi;
Delegatura w Poznaniu:	Powiatowe Inspektoraty Weterynarii i Powiatowe Stacje Sanitarno-Epidemiologiczne w Lesznie i Międzychodzie;
Delegatura w Szczecinie:	Powiatowe Inspektoraty Weterynarii i Powiatowe Stacje Sanitarno-Epidemiologiczne w Drawsku Pomorskim i Szczecinku;
Delegatura we Wrocławiu:	Powiatowe Inspektoraty Weterynarii i Powiatowe Stacje Sanitarno-Epidemiologiczne w Miliczu i Złotoryi.

5.2. Wykaz jednostek, w których zasięgnięto informacje

Na podstawie art. 29 pkt 2 lit. f ustawy o NIK zasięgnięto informacji w:

- Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa,
- Krajowej Radzie Izb Rolniczych (KRIR) i wojewódzkich izbach rolniczych w Bydgoszczy, Olsztynie, Poznaniu i Szczecinie, Łodzi,
- Narodowym Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej oraz w Wojewódzkim Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w: Gdańsku, Olsztynie, Toruniu, Warszawie, Zielonej Górze,
- Federacji Zielonych „Gaja”,
- Instytucie Ochrony Zwierząt w Warszawie,
- Okręgowej Stacji Chemiczno-Rolniczej w Bydgoszczy,
- Urzędzie Marszałkowskim Województwa Dolnośląskiego we Wrocławiu,
- Urzędzie Marszałkowskim Województwa Kujawsko-Pomorskiego w Toruniu,
- Urzędzie Marszałkowskim Województwa Łódzkiego w Łodzi,

- Urzędzie Marszałkowskim Województwa Pomorskiego w Gdańsku,
- Urzędzie Marszałkowskim Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie,
- Urzędzie Marszałkowskim Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu,
- Urzędzie Marszałkowskim Województwa Zachodniopomorskiego w Szczecinie,
- Lidze Ochrony Przyrody - Okręg Łódzki ,
- Regionalnym Centrum Edukacji Ekologicznej w Łodzi,
- Powiatowym Inspektoracie Nadzoru Budowlanego w Choszczynie,
- Urzędach Gminy: Świdwin, Brojce, Wierzchowo, Białogard, Szczecinek, Drawno, Sławoborze, Dolice, Wałcz; Urzędach Miasta i Gminy: Barwice, Złocieniec, Pełczyce, Czaplinek, Dębno; Urzędach Miasta: Dobrzany, Łobez, Polanów, Nowogard, Bobolice (woj. zachodniopomorskie).

5.3. Wykaz organów, którym przekazano informację o wynikach kontroli

- Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej
- Marszałek Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej
- Marszałek Senatu Rzeczypospolitej Polskiej
- Prezes Rady Ministrów
- Sejmowa Komisja Finansów Publicznych
- Sejmowa Komisja Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych
- Sejmowa Komisja do Spraw Kontroli Państwowej
- Sejmowa Komisja Rolnictwa i Rozwoju Wsi
- Minister Finansów
- Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi
- Minister Środowiska
- Główny Inspektor Ochrony Środowiska
- Główny Lekarz Weterynarii
- Główny Inspektor Nadzoru Budowlanego